

Oet de Boerschopn

70 jaar vrede 70 jaar vrede 70 jaar vrede

Vereniging Heemkunde oalde Gemeente Weersel
Weenter 2015 nummer 136

Kwartaaluitgave, nummer 136, Weenter 2015

ISSN 0928 – 7752

Secretariaat

Algemeen: 't Hoikinck, Bisschopstraat 12, 7595 AT Weerselo

Secretaris: Henny Arendsen (06-50 23 60 44), Veldzijde 41, 7561 BT Deurningen

Natuur: Marcel Grunder (0546-44 12 08), Zenderseweg 55, 7665 TK Albergen

www.heemkundeweerselo.nl, e-mail: heemkundeweerselo@hotmail.com

IBAN: NL 33 RABO 0156 8129 59 (Rabobank Oost Twente).

WWW.≡STAD≡DORP.NL

Redactie *Oet de Boerschopn*

De bronnen van alle artikelen in dit blad zijn op te vragen bij de redactie:

Gerrit Welberg (074-2434304), Fennie Holter (0541-661619) en Maria Hoogendijk (074-2780474).

Redactieadres: Saterslostraat 8, 7561 PB Deurningen, e-mail: Oetdeboerschopn@gmail.com

Jaarcontributies

Abonnement *Oet de Boerschopn* € 9,10. Individueel lidmaatschap € 13,70, echtpaar lidmaatschap € 20,50 (incl. abonnement). Deze bedragen gelden bij incasso machtiging. Bij bezorging van het kwartaalblad per post, wordt de contributie verhoogd met € 9,00 portokosten.

Algemeen

De vereniging Heemkunde Oalde Gemeente Weerselo heeft als doel het bevorderen van kennis en het behoud van cultuur in de voormalige gemeente Weerselo. Vooral archeologie, geschiedenis, volkskunde, streektaal, genealogie, kunst, natuur en het landschap hebben onze belangstelling. Elke maand worden voor leden presentaties gegeven over bovengenoemde onderwerpen. In de zomermaanden worden excursies georganiseerd. De avond begint om 19.30 uur in 't Hoikinck in Weerselo met het bespreken van de werkzaamheden binnen de vereniging. Vóór de bijeenkomst, vanaf 18.00 uur en op elke woensdagochtend van 9.30-11.30 uur zijn vrijwilligers aanwezig in de bibliotheek en het archief in 't Hoikinck. Iedereen is dan van harte welkom, ook niet leden.

Afbeeldingen voorzijde en hiernaast

De afbeelding staat op pagina 99 van het in 2005 door uitgeverij Elbertinck uitgegeven boek 'Bevrijding Hengelo'. In dit boek zijn veel foto's opgenomen die gesitueerd zijn in de Oalde gemeente Weerselo van 1945. De naam van het kereltje op de armen van de Canadese militair is inmiddels bekend geworden. Het is Harrie Prins, zoon van de Hengelose fotograaf Prins die een winkel had aan de Tuindorpstraat in Hengelo. De foto zal daar achter zijn woning gemaakt zijn. Het vertederende beeld geeft uitdrukking aan de hoop en de blijdschap die leefden in dat bevrijdingsjaar 1945. Dit jaar wordt '70 jaar vrede' in veel artikelen in *Oet de Boerschopn* herdacht.

De prent hiernaast is van 1889, met achtereenvolgens: Mensen op weg naar de nachtmis; nieuwjaarswensen brengen; knieperkes bakken; foekepot spelen. Collectie G.N.

en wij bedanken alle vrijwilligers hartelijk
voor hun inzet in dit jaar

Inhoud

Verenigingszaken

Vandaag an de buurt

1

'n Dearden maandag. Wat koomp...

Programma voor het lopende jaar

2

'n Dearden maandag. Wat der west is...

Breekbaar, maar niet gebroken, 21 september 2015, Hans Stege

2

Heemkundeavond in Saasveld, 19 oktober 2015

3

Door Noord Limburg, 16 oktober 2015

5

Natuurexcursies. Wat koomp...

Programma voor het komende jaar

6

Natuurexcursies. Wat der west is...

Wandelen langs de Reest, Bert Wolbert

7

Paddenstoelenexcursie Boerskotten, Antoon van der Vring

9

Niej in de bokenkast

12

Foto van Annie Zwienenberg - Asbreuk met jurk van parachutestof

13

Geschiedenis

Gezagsdragers

Jachtopziener in Saasveld, Gerhard Kolmschot

14

Commissaris Bas en brigadier Snuf rond Saterslo?, Gé Nijkamp

16

Dit möt wie nich wier hebn

Vier Russen in Volthe - 2, Bert Wolbert

22

Plat in 't blad

Oald verhaal, Luk van Geen

29

Van 't oale noa 't ni-je Twentelaand - 6, G.J. Vrielink

40

Vogelnamen: Pestoarsdoeven - kraaien, André Hottenhuis

50

Monumentaal

Havezaten Herinckhave, Nijenhuis, Oosterhof en Singraven, Joep Scheffer

30

Van Sunte Peter tot mirweenter

Van Soasel tot Saasveld - 10, Gé Nijkamp

34

Wat stun der in de kraant?

Wat stun der in de kraant, Fennie Holter

37

Vuur 't lecht kommen

De kerstcyclus of kerstkring, de redactie

38

Van vuur Annekesbesmoors tied

Alphahulp 1677, Gerrit Welberg

42

Natuur

Bescheed oaver de natuur

Water, Fennie Holter

44

Verenigingszaken

Vandaag an de buurt

Woord van de voorzitter

Beste lezers en lezeressen. Voor u ligt al weer de laatste Oet de boerschoppn van 2015. Ik denk dat we terug kunnen kijken op een geslaagd verenigingsjaar met vele afwisselende activiteiten. De openbare heemkundeavond in Saasveld was een groot succes. Er waren veel bezoekers en er werd een interessant programma geboden. We hebben veel positieve reacties mogen ontvangen. Volgend jaar zal de openbare heemkundeavond in Deurningen zijn.

Voor de eerste helft van 2016 hebben we weer een afwisselend programma samengesteld met interessante lezingen en zelfs een excursie naar het *'buiten-land'*. Ik hoop weer velen van u bij onze activiteiten te mogen begroeten.

Tot slot wil ik iedereen bedanken voor zijn/haar inzet in het afgelopen jaar, en ik hoop dat ook 2016 voor onze vereniging een goed jaar zal worden. Ik wens u allen fijne feestdagen en alle goeds voor 2016.

Hans Stege

Woord van de redactie

Alweer een jaar voorbij... We hopen dat u dit kerstnummer met net zoveel plezier zult lezen, als wij hebben gehad bij het samenstellen ervan. Wij mochten een mooie verscheidenheid aan bijdragen ontvangen.

We sluiten het herdenkingsjaar *'70 jaar vrede'* af. Treffend daarbij is de foto (pag.13) van de feestelijke jurk, gemaakt van parachutestof.

We hebben geen historisch verslag kunnen krijgen van de geschiedenis van de Saasvelder gezagsdragers. Die ontbrak namelijk nog als laatste aan onze lange serie over de gemeentelijke hermandad. Saasveld heeft ook nooit een officiële politiepost gehad. Als alternatief kregen we gemakkelijke persoonlijke herinneringen, anekdotes, passend in de winterse sfeer van dit seizoen.

Volgend jaar laten we ons licht schijnen over een heel andere beroepsgroep, alhoewel beide partijen ongetwijfeld vaak met elkaar in aanraking kwamen: de plaatselijke horeca. Indien iemand bijdragen wil leveren... wij ontvangen ze graag!

Hartelijk dank, allen, voor jullie inbreng, en Gé in het bijzonder voor alle geweldige illustraties, waarvan je een schijnbaar onuitputtelijke voorraad hebt en die we steeds weer mogen gebruiken.

'n Dearden maandag. Wat koomp...

- 18 januari **Ruud olde Dubbelink over Karel Muller en zijn werk**
De Palthehuis conservator verzorgt een lezing over deze architect van veel imposante gebouwen in Twente, ook in tuindorp 't Lansink.
- 15 februari **Biowinkel van de Dinkel**
Dr. Eric Mulder, docent/conservator bij Natura Docet, zal een lezing houden met deze titel; over de rijkdom en achtergronden van flora en fauna in Twente.
- 21 maart **Jaarvergadering, en Gé Nijkamp over Bredevoort en Bronkhorst**
- 18 april **Hennie Engelbertink over de Hunenburg**
- 23 mei **Hennie Engelbertink organiseert een excursie naar Emlichheim**
- 20 juni **Gerard Davina vertelt over de groene Projecten**

'n Dearden maandag. Wat der west is...

Breekbaar, maar niet gebroken

21 september 2015, verslag van Hans Stege

Ben Nijhuis was onze gastspreker, hij was jarenlang docent geschiedenis aan het Twents Carmel College locatie 'De Thij' te Oldenzaal.

Ben was altijd al in de tweede wereldoorlog geïnteresseerd, vooral in het fenomeen van de holocaust. Vandaar zijn lidmaatschap van het Nederlands Auschwitz Comité, dat zich ten doel stelt te wijzen op de gevaren van antisemitisme en discriminatie. In 2006, tijdens de jaarlijkse 'Polenreis' van het Auschwitz Comité, ontmoette hij de joodse Leny Boeken-Velleman. Zij nam al jarenlang deel aan deze reis en vertelde Ben over haar gevangenschap in Auschwitz-Birkenau. Ben besloot haar levensverhaal in een boek te beschrijven zodat het ook bruikbaar zou zijn als lesstof op scholen.

In 2008 publiceerde hij dit boek: *'Breekbaar, maar niet gebroken'*. Leny Boeken-Velleman werd in 1922 te Amsterdam geboren waar ze een onbezorgde jeugd had. Daarin komt verandering als ze een oproep krijgt voor een Duits werkkamp. Het gezin Velleman besluit onder te duiken. Na 26 maanden op verschillende adressen ondergedoken te zijn wordt ze door een bekende veraden. Via Westerbork komt ze in Auschwitz-Birkenau terecht, en daarna naar Kratzau in Tsjecho-Slowakije, waar ze in mei 1945 wordt bevrijd door soldaten van het Russische leger. Na haar terugkomst in Nederland komt ze erachter dat ze als enige van haar familie de oorlog heeft overleefd. Toch probeert ze haar

leven weer op te pakken en er een positieve inhoud aan te geven. Ze trouwt en krijgt een zoon. Tot op hoge leeftijd werkte ze nog drie dagen per week in de furnituurzaak van haar zoon in het centrum van Amsterdam. Ze overlijdt na een kort ziekbed op 17 april 2012.

Ben Nijhuis verstaat de kunst om dit aangrijpende verhaal op een zeer bevolgen en betrokken wijze te presenteren. Het is weer duidelijk dat we de holo-caust niet mogen vergeten en moeten blijven herdenken. Ook kan ik de twee door Ben Nijhuis geschreven boeken: *'Breekbaar, maar niet gebroken'* en *'De geschiedenis van de Nederlandse joden'* van harte bij u aanbevelen.

Openbare heemkundeavond bij Bruins in Saasveld

19 oktober 2015

Een speciale groep had zich ingezet om deze jaarlijkse avond opnieuw succesvol te maken, deze keer in Saasveld. Na ontvangst met koffie en krentenwegge verwelkomde Hans Stege de ruim 130 belangstellenden. Gerard Wolbert beet de spits af met een verhandeling over erfopvolging tijdens en na de middeleeuwen. Veel passeerde daarbij de revue; de germaanse oorsprong, de Frankische tijd, de veranderingen na ca. 1150, het hofstelsel als deel van het grootgrondbezit en de bijbehorende horigheid, de Twentse staatkundige indeling waarin de marken als kleinste bestuurseenheid eeuwenlang een belangrijke rol hebben gespeeld, de rol van de boerderijen, adel en kloosters, en tot slot nog de overgang naar de gemeentevorming.

Jan Nijmeijer liet ons vervolgens kennis maken met de nieuwe bewoner van de kerk in Saasveld. Het bleek de slechtvalk te zijn, de grootste en snelste jager onder de vogels van Europa. *"De edelste der jachtvalken"* schrijft Engelhart de Witt in zijn boek *'Buiten bij de vogels'*. In deze categorie bracht hij ook de boomvalk, torenvalk roodpootvalk en het smelleken - de kleinste van de valkenfamilie - ter sprake. Marcel Grunder ondersteunde het enthousiast gebrachte verhaal van Jan met prachtige foto's van deze groep vogels.

In de pauze was er gelegenheid om Riet Nijland's uitgebreide verzameling foto's uit Saasveld en omgeving te bekijken. Om elke tafel met foto's kwam wel een groep belangstellenden die elkaar van alles te vertellen hadden over de personen en onderwerpen op de foto's, de gezamenlijke herinneringen waren vaak aanleiding voor hilariteit.

Slechtvalk

Na de pauze gaf Bert Wolbert een toelichting op de crash van de Halifax in de nacht van 25 op 26 juni aan de Voortsweg in Dulder. Bij deze ramp verloren de vijf bemanningsleden hun leven. Omdat in dezelfde nacht nog zo'n toestel verdween en niet is teruggevonden is het tot nog

toe onmogelijk gebleken de identiteit van de bemanning vast te stellen. Nog steeds wordt geprobeerd daar achter te komen. Als dat eens zou lukken dan kan 'known unto God' op hun grafstenen op het kerkhof in Weerselo eindelijk vervangen worden door hun werkelijke namen. Dan gaan zij voor ons herkenbare helden/bevrijders worden. Ontwikkeling op DNA-gebied geeft hopelijk t.z.t. daartoe een oplossing.

Jos Schabbink liet ons huiveren met zijn verhaal over Liesbeth die nooit meer terugkeerde nadat zij op een herfstavond in 1712 haar sikbok naar de stal bracht. Nog lang in de twintigste eeuw hebben de bewoners rondom de Loodijk haar in de mistige schemer als 'joonk wich met lang bloond heur zittend in de boknkoar en bok der vuur met grote kromme haörn' voorbij zien snellen. Het deed ons denken aan het gebruik van vroeger waarbij de noabers elkaar gedurende de winteravonden vermaakten met verhalen over raadselachtige verschijnselen. Samen met dat gebruik verdween ook Liesbeth definitief in de nevelen.

Tot slot werden een aantal films vertoond van het Saasveld uit de jaren zestig - zeventig van de vorige eeuw. Inwoners, huizen en gebeurtenissen herinnerden velen aan 'die goede oude tijd'. Zij waren allemaal ingesproken door Tonies Hesselink. Met een dankwoord van de voorzitter aan het organiserend comité

en voor de komst van de vele belangstellenden werd deze succesvolle avond afgesloten.

Door Noord Limburg

16 oktober 2015

Na het afhandelen van de verenigingszaken konden de 28 aanwezigen luisteren naar Hennie Engel-

bertink die een - op zijn bekende wijze - voordracht hield over hetgeen allemaal in Noord Limburg is te zien. In precies 100 dia's liet Hennie een variatie aan onderwerpen de revue passeren. Beginnend met de plaats Gennep in de noordelijke smalle strook tussen de Maas en Duitse grens zakte hij af tot aan Roermond. In een tochtje langs de Maas kwamen verschillende plaatsjes ter sprake met hun bijzonderheden aan gebouwen, kerken en historie. Natuurlijk kwamen ook de typische Limburgse boerderijen aan de orde waarvan de gebouwen vaak in de vorm van een carré zijn gesitueerd. Een bijzonder kenmerk bij vele boerderijen is dat de lange zijkant evenwijdig loopt met de weg waaraan ze zijn gelegen. Daar bevinden zich dan ook de verschillende toegangen tot het gebouw. Van een aantal plaatsnamen werd een verklaring gegeven en bovendien kwamen de nodige anekdotes ter sprake. Speciaal waren de beelden van de tuinen van het kasteel Arcen. Van het 450 ha grote landgoed wordt 32 ha ingenomen door de kasteel-tuinen. Ook bijzonder was het plaatje Thorn dat bekend is vanwege haar witgeverfde gebouwen. De oorsprong daarvan is gelegen in het feit dat gedurende de Franse tijd belasting werd geheven op ramen en deuren. Om een lagere belastingaanslag te krijgen metselde men ramen dicht. Deze 'littkens' van armoede werden onder witkalk verborgen. Daardoor wordt Thorn nu door veel toeristen bezocht en heeft het de status van beschermd stadsgezicht. Ook de Limburgse cultuur zoals: gebruiken, dans en muziek kregen aandacht. Hennie kreeg ons zelfs zo ver dat we het Limburgs Volkslied hebben gezongen. In korte tijd werd ons veel interessants over Limburg gepresenteerd.

Natuurexcursies. Wat kooomp...

Zo 17 januari

Wandeling Stroïnkslanden. Leiding Bert Wolbert, 9:00 uur
Vertrek 8:30 uur vanaf het voormalig gemeentehuis Weerselo. Excursie begint om 9:00 uur: Stroïnksweg. Verslag Bert zelf.

Ma 15 februari

Lezing Eric Mulder in het Hoikinck, 19:30 uur
met als titel: 'Biowinkel van de Dinkel, over rijkdom en achtergronden van flora en fauna in Twente'. Verslag: Fennie Holter.

Zo 20 maart

Wandeling beken Saasveld, 9:00 uur
Verzamelen bij Jozefien Scholten, Darfeldsweg 6, Saasveld. Leiding Jozefien en Annemarie Lutke Veldhuis. Verslag Annemarie.

Zo 17 april

Excursie Jufferbeek onder leiding van Martin Deegen, 9:00 uur
Vertrek bij Martin, Visschedijkweg 1, Deurningen. Verslag Marcel Grunder.

Zo 8 mei

Vogelexcursie Ottershagen. Leiding Jan Nijmeijer, 6:00 uur
Vertrek vanaf Ottershagenweg/Dinkelbrug. Verslag Jos Schabbink.

Zo 5 juni

Wandeling Eerder Achterbroek, 8:00 uur
Onder leiding van Jan Haselhorst. Vertrek vanaf voormalig gemeentehuis Weerselo. Verslag Jozefien Scholten.

Zo 10 juli

Vlinderexcursie onder leiding van Jacques Gerard, 13:30 uur
Verzamelen aan de Oude Broekweg, Voltherbroek. Verslag Antoon van der Vring.

Zo 7 augustus

Excursie Beuningerveld, 20:30 uur. Leiding Jan Nijmeijer
Verzamelen bij de schaapskooi Stroothuizerweg. Verslag Jan zelf.

Zo 18 september

Wandeling omgeving Wilsum, 8:00 uur. Leiding Herman Nijland
Vertrek vanaf Burg. Scholtensplein, Weerselo. Verslag Herman zelf.

Zo 23 oktober

Paddenstoelenexcursie, 9:00 uur
Onder leiding van Marian Oude Tjdhof. Verzamelen op de parkeerplaats van Het Everloo, Roderveld. Verslag Antoon van der Vring.

Do 27 oktober

Jaarlijkse vergadering in het Hoikinck, 19:30 uur

Zo 6 november

Plaggen en ander landschapsonderhoud, 10:00 uur
In de Wiekermieden met jeugdgroep Saasveld. Soepkom en lepel mee. Verslag Annemarie Lutke Veldhuis.

Zo 11 december

Midwinterwandeling Springendal, 9:00 uur
Onder leiding van Jan Nijmeijer. Verzamelen op de parkeerplaats hoek Hooijdijk/Bouwmanweg. Verslag Jan zelf.

In alle gevallen goed (waterdicht) schoeisel dragen. Informeer van tevoren even of het doorgaat bij Marcel Grunder, tel. 05416 441208.

Natuurexcursies. Wat der west is...

Wandelen langs de Reest

Zondag 6 september 2015

Wij verzamelen ons bij het Bezoekerscentrum De Wheem in Oud Avereest. Onze groep van 12 personen wordt welkom geheten door Hillie Waning, deskundige op het gebied van korstmossen en Ammy Boonstra en Theo Harnischmacher, die onze gids zullen zijn. Op het oude kerkhof, op graven van meer dan 100 jaar oud, wijst Hillie ons op de korstmossen als het Groot Leermos, het Gelobde Dambordje en het Zwarte Grafkorst. Fascinerend om deze zeer zeldzame korstmossen met een loep te bekijken. Gadeslagen door een grote schare verbaasde kerkgangers begeven we ons op pad over oude kerkpaden, door bos, heidevelden en natte weilanden en passeren de rivier de Reest. We zijn dan ook gelijk in

Zo blijkt maar weer, op oude begraafplaatsen is meer levends dan doods te vinden. Dank aan deskundige Hillie.

de Provincie Drenthe. De rivier de Reest stroomt vanaf de Drogteropslagen bij Dedemsvaart naar Meppel en is de grensrijver tussen de provincies Overijssel en Drenthe. Gelukkig is hij nooit rechtgetrokken, zoals ooit de plannen waren, en kronkelt nu als een eindeloze S door variërende landschappen. Het Reestgebied beslaat ongeveer 1300 ha en is in bezit van de Landschappen Overijssel en Drenthe, die er alles aan doen om ze in originele staat te behouden. Als we goed half tien de Reest oversteken zien we aan de horizon een prachtige regenboog. Als we het maar droog houden. Op een informatiebord lezen we dat in het voorjaar hier het moeraskartelblad bloeit, de kwartelkoning zich laat zien en de boomkikker zijn bijzonder geluid laat horen. Ook fladdert de zilveren maanvlinder hier rond. In een speciaal gekapt veldje vinden we de

"en we stuiten in een bosje op een ongelooflijk mooie boomstam, begroeid met honderden kleine paddenstoelen"

paars bloeiend heidegebied zijn gewandeld, waar een aantal runderen ons gadeslaat en mountainbikers, die er niet horen, rondcrossen, komen we bij het gebied Takkenhoogte en Meeuwenveen. Een torenvalk hangt boven het water

Op een natuurlijke uitkijkpost hebben we aan één zijde een prachtig zicht op het Reestdal met heide, moeras en vennetjes - waar de rivier zich een weg zoekt - en aan de andere zijde het landbouwgebied.

En in de verte klinkt de groene specht. De tus-
senliggende weg dient als natuurlijke buffer
voor de uitstromende meststoffen. Om voor
een goed en gecontroleerde afwatering te zor-
gen is rondom een kanaal gegraven. We lopen
weer een stukje terug en gaan via een andere
weg terug over de heide naar het startpunt.
Een havikvrouwtje heeft het aan de stok met
een sperwer - prachtig om te observeren - en
een zwerm putters vliegt rond over het veld.
We buigen ons over een latrine putje van een
das waar de uitwerpselen duidelijk zichtbaar

zijn. Marcel maakt nog snel wat foto's van de bloeiende vlasleeuwenbek en na
wat omzwervingen langs mooie boerderijen naderen we weer Oud Avereest.
Het is dan alweer half twaalf geweest. We hebben een mooie tocht gehad en
het bleef droog! Het Reestdal is een uniek gebied en voor diegene die hier eens
wil rondwandelen is er het boekje 'De Loop
van de Reest'. De koffie van Toon en de cake
van Annemarie smaken uitstekend en met
dank aan Ammy en Theo gaan we huiswaarts.
Onderweg blijkt dat het in Twente stevig heeft
geregend.

Bert Wolbert

Paddenstoelenexcursie Boerskotten

Zondag 18 oktober 2015

Het miezert wanneer we even over negen de slagboom passeren die toegang geeft tot Boerskotten. Het is voor het derde opeenvolgende jaar dat we hier in dit 133 ha groot natuurgebied ten zuidoosten van Oldenzaal naar paddenstoelen gaan zoeken, en evenzovele malen is het Marianne Oude Tijdhof die ons daarbij deskundig de weg zal wijzen. We zijn met z'n zeventienen. Twee daarvan kunnen zonder te bukken onder de slagboom door lopen: Evi van drie en Timo van vijf, en als ze "opa, opa" roepen, blijkt Jan het gezochte familielid. Marianne maakt ons al na een paar meter lopen attent op een mooie heksenkring van nevelzwammen, terwijl Timo naar haar toe komt met een plaatjespaddenstoel: het blijkt een regenboogrussula te zijn. Uit deze familie zullen we later ook nog tegenkomen: de rode braakrussula, de geelwitte russula, de grofplaatrussula, de beukenrussula en de duivelsbroodrussula, ook wel eens de paarse peper-russula genoemd. Proef een heel klein stukje en je zult nooit meer vergeten waarom. Een kenmerk van deze groep is dat hun steel bij buigen knapt als een krijtje, en laat je een vinger over de plaatjes onder de hoed glijden, dan zul je zien dat deze verbrokkelen. Behalve bij de eerstgenoemde: de witte plaatjes zijn bij de regenboogrussula zo zacht, dat ze niet breken maar mee buigen als je erover wrijft.

Een groep zwammen waarvan de lamellen ook makkelijk breken, en waarbij dan wittig vocht vrijkomt, wordt gevormd door de melkzwammen, reden waarom verwantschap met de russula's wordt vermoed. We vonden de grijsgroene melkzwam (uitsluitend onder beuken aan te treffen) en de rimpe-lende melkzwam.

Vier keer wees Marianne ons op vertegenwoordigers van de gordijnzwammen: de okergele, de vaaggegordelde, de witschub-bige en de violette gordijnzwam: die naam ontleen ze aan de spinragachtige draadjes die de hoedrand met de steel verbinden, maar dat valt alleen te zien bij jonge exemplaren: wanneer de hoed uitgroeit breken die draden.

Ridderzwammen waren er ook te vinden, driemaal namelijk: de narcis-, de witte duif-, en de beukenridderzwam. Een vierde, die van Marianne de naam

Uitleg door Marianne Oude Tijdhof

Berkenboleet

roodbruine schijnridderzwam krijgt, lijkt familie maar er staat niet voor niets 'schijn' voor: hij verraadt zich niet alleen omdat hij een trechter in zijn hoed heeft, maar dat 'schijn' slaat vooral op het feit dat hij tot de opruimers behoort, maar de echte ridderzwammen hebben een mycorrhiza, een gespecialiseerd mycelium: met hun zwamwortels vormen ze een levensgemeenschap met bomen.

We lopen deze ochtend min of meer een rondje. Een van de eerste paddenstoelen die we tegenkwamen waren fopzwammen: die lijken, zei Marianne toen, op elfenschermpjes en daarvan is een kenmerk dat ze naar radijs ruiken. Nu we bij de Harinkweg zijn aangekomen komt Evi met een mooi roze paddenstoeltje aanzetten dat de reuk van radijs heeft: een elfenschermpje inderdaad. Het draagt de fraaie naam roze heksenschermpje; in oudere boeken heet het ook wel eens 'roze heks' en 'lila elf'. Uit de familie van de fopzwammen kwamen we ook nog de rodekoolzwam tegen.

Sommige paddenstoelen groeien graag in bundels: we stonden stil bij een toef elzenbundelzwammen, honingzwammen en gewone zwavelkoppen.

Uit de door plukkers gevreesde groep van de amonieten kwamen we de gele knolamaniet, de parelamaniet en de overbekende vliegenschwam tegen. Reden om stil te staan was de vondst van een dode beukentak met prachtige half doorschijnende porseleinzwammen. Aandacht kregen ook een paar plaatjeszwammen van bescheiden grootte zoals de muizenstaartzwam die op een dennenappel zat te pronken. Maar met z'n hoed van 1-3 cm was dit nog een flinke jongen vergeleken met het wit oorzwammetje, een schelp- tot niervormig ongesteeld plaatjeszwammetje met een doorsnede hoed tussen de 5 - 30 mm en helemaal met het takruitertje met een wittig tot gelig hoedje tussen de 3 - 12 mm. Van de plaatjeszwammen die we die ochtend vonden moet ik nog noemen: de groene anijstrechterzwam, de valse kopergroenzwam, de knotsvoet-trechterzwam, de beukwortelzwam met zijn opvallend lange steel, en tot slot de gewone botercollybia met zijn vette holle steel. Als je de hoed van deze laatste afneemt, hou je een 'spijker' over: een cadeautje van Marianne voor Timo.

Behalve deze 35 plaatjeszwammen moet ik nog 25 andere zwammen een plek in dit verslag geven. Allereerst de leerachtige gele korstzwam en waaierkorstzwam met hun gladde onderzijde, en het schelpvormige ploovlieswaaier-tje, volgens Marianne 25 jaar geleden nog heel zeldzaam. We vonden verder een viertal buisjeszwammen met zacht vlees: eerst kwamen we de reuzenschwam tegen, waarvan de wittige poriën bij aanraking bruinzwart kleuren. Later volgden nog de gewone krulzoom (staat vaak in de buurt van boleten), de kas-

tanjeboleet en de koeienboleet. We kwamen evenveel buisjeszwammen met een hárde structuur tegen: de tonderzwam, de berkenzwam, de grijze buisjeszwam en de roodporiehoutzwam. Zijn grovere poriën bleken bij druk rood tot rozebruin te verkleuren.

Altijd aardig is het zwammen tegen te komen als de rechte koraalzwam, het geel hoorntje en het geweizwammetje. Een paddenstoel die ook niemand gemist heeft al was het alleen al omdat je hem vaak eerder ruikt dan ziet, was de grote stinkzwam met een drietal duivelseieren. Behalve voor een enkele trechtercatharel gingen we ook door de knieën voor de gele en de veel zeldzamere rossige stekelzwam. Op deze lijst ontbreken ook de buikzwammen niet: het zijn de aard-

appelbovist en de parelstuifzwam die vanmorgen deze groep zwammen vertegenwoordigden. En vaste prik, ook dit jaar weer, is de geschubde inktzwam. De opsomming van wat we de afgelopen uren zoal aan vruchtlichamen van schimmels tegenkwamen, sluiten we af met de vondst te melden van een al wat ouder judasoor en van twee interessante zakjeszwammen: de geleiachtige paddenstoel met de toepasselijke naam groene glibberzwam, en de witte kluifzwam: snij van deze laatste de steel open en je zult zien dat die niet alleen hol is maar ook 'kamertjes' bevat. En bijna vergeet ik hier te noteren dat we halverwege achter Marianne aan het bos zijn ingelopen om een viertal fraaie jonge sponszwammen te bewonderen, onder aan de voet van enige naaldbomen.

Het druilerige weer stond een mooie excursie niet in de weg. Ook de twee kleintjes deden enthousiast mee en wanneer tegen het einde het Evi even teveel wordt en zij laat blijken dat er met haar longen niets mis is, doen de schouders van opa wonderen. Iedereen gaat tevreden naar huis, maar niet na eerst dankbaar van de koffie van Toon en de koeken van Jozefien genoten te hebben.

Antoon van der Vring

Niej in de bokenkast

Het recent uitgekomen jaarboek Twente 2016 is uiteraard toegevoegd aan de bibliotheek. Verder ontvingen wij donaties van:

Hennie Engelbertink:

- * De Lutte, van marke tot kerkdorp van Losser
- * Mariakapellen en landkruisen in Twente

HCO Zwolle:

- * DTB boeken Weerselo over diverse jaren

Bert Wolbert:

- * Stapel Katholieke Illustratie uit de jaren 1935-1941
- * Het Nieuws van Twente 2004 en 2005
- * Weerselo in oude Ansichten
- * Kent u ze nog de Weerseloers
- * 70 jaar Plechelmuskerk Rossum 1939-2009
- * Glas in lood raam met wapen van de vm gemeente Weerselo

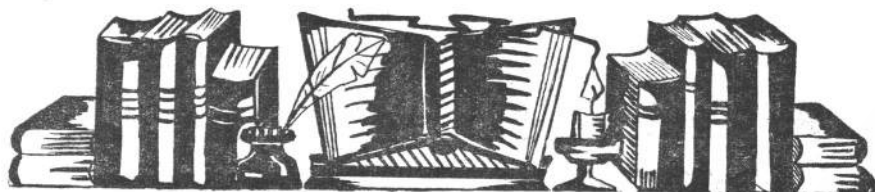
Joke Küpers-oude Kempers:

- * Diverse mappen met bidprentjes
- * Fragmenten doop Ootmarsum vanaf 1682-1748
- * Weerselo doop 1732-1745
- * Huwelijken Weerselo
- * Zo is Twente

- * Bevolkingsregister gemeente Losser 1859-1876
- * Volkstelling inwoners wijk C gemeente Losser 1890-1900
- * Reunie familie Vastert 23 mei 1979
- * Fragmenten huwelijk Ootmarsum 1672-1810
- * Weerselo huwelijken 1700-1810
- * Marke Rossum
- * Enschede zoals het was
- * De marke Lemselo
- * Kwartierstaat Y.A.M. oude Nijeweme

Fennie Holter:

- * De vegetatie van Weerselo, Jan Cents
- * Musea in het grensgebied (kaart)
- * De Twentse Roggebouw door Stg.Heemkunde Albergen 1988
- * Twickel
- * De Oldenzaalse Stuwwal en omgeving
- * Zandsteen op de korrel
- * Houtwallen in het Boerenland
- * Zoogdieren van NO Twente

Annie Zwienenberg-Asbreuk

Een mooie foto uit ons archief - ter afsluiting van het jaar waarin we herdenken dat wij al 70 jaar een leven mogen leiden zonder dat in onze nabijheid ons dagelijks leven wordt verstoord door oorlogsgeweld. Het herinnert ons aan de positieve instelling die algemeen gevoeld werd in de periode van wederopbouw.

De jongedame op de foto uit juli 1945 is Annie Asbreuk, geboren op het erf Oarndsboer in Hasselo, adres H 27. De jurk die ze draagt is gemaakt van parachutestof. De parachute werd aangetroffen in een boom in de buurt van de boerderij. Tante Mina, de ongehuwde tweelingzus van Annie's vader woonde in hetzelfde huis en had als naaister nog een voorraadje zwart kant om de jurk af te werken.

Annie Zwienenberg-Asbreuk is overleden op 2 januari 2015.

Geschiedenis

Gezagsdragers

Ja, dan zijn we nu gekomen aan de allerlaatste aflevering van de gezagsdragers in en om de dorpen van de oude gemeente Weerselo. Het wel en wee van deze beroepsgroep in Saasveld komt in dit nummer aan bod. Deze keer geen chronologisch historisch verslag maar twee verslagen geschreven vanuit de herinnering. Allereerst de herinneringen van pastoor Kolmschot. Helaas hebben wij geen foto's van Gerhard Kolmschot kunnen vinden. Die waren niet beschikbaar, de boerderij is afgebrand en daarmee is veel verloren gegaan.

Jachtopziener in Saasveld

In de jaren 1950 was er vraag naar een jachtopziener in Saasveld. Veel wild was er niet, daardoor werd ook niet veel geschoten. De jagers van het Saasvelds-Bornse jachtgezelschap vonden dat ze zelf wel iemand konden vinden. Ze vroegen Gerhard Kolmschot, die een groot natuurliefhebber was en die liet merken dat hij dit wel graag wilde doen. Daardoor waren hij en zijn hele gezin ziekteverzekerd en kregen ze kinderbijslag, iets wat zelfstandigen in die tijd niet kregen. Hij begon vlijtig aan zijn opgave en pakte enkele stropers, hierdoor zag je weer meer hazen, konijnen, fazanten en reeën lopen rond het Molenvan, Kerkenbos en de Twieg. Doordat er in die tijd meer wild rondliep kwamen de stropers ook weer, want wild werd goed betaald bij de poelier.

Gerhard Kolmschot kreeg officieel zijn aanstelling van de gemeente Weerselo en zo kon hij als beëdigde jachtopziener bekeuringen uitdelen. De stropers kregen zo de schrik er wel een beetje in, want de jachtopziener kwam je bij nacht en ontij overal tegen. Het jachtgezelschap schoot meer wild, maar er werd wel afgesproken wat en hoeveel er geschoten mocht worden. Er mocht niet onbeperkt worden gejaagd.

Ook de mensen in het dorp begonnen er over te praten, want het was wel iets dat ze in jaren niet meer hadden meegemaakt. De laatste jachtopziener was dhr. Nijland-Zevert. Nijland jr. moest thuis de koeien in de wei water geven en de hond ging altijd mee, maar Kolmschot kwam hem tegen en zei dat hij de hond niet los mocht laten lopen. Thuis gekomen zei hij dat hij de hond niet los mocht laten lopen in de wei en het was nog wel onze eigen weide. Hij vond het maar niks dat dit gezegd werd. Dit soort dingen gebeurden er wel meer, maar omdat de jachtopziener daarop ging letten werd het niet erger met de stroperij.

Abe Lenstra was kievitseieren aan het zoeken toen hij werd aangesproken

door Kolmschot, dit mocht alleen met toestemming van de grondeigenaar. *“Maar meneer weet u dan niet wie ik ben”* zei Abe Lenstra, waarop Kolmschot antwoorde: *“Nee dat weet ik niet en dat interesseert me ook niet”*. Abe Lenstra zei: *“Ik ben de bekende voetballer van FC Twente”*. Hierop antwoorde Kolmschot: *“Dan ga je maar weer terug naar Enschede en ik wil je hier niet terug zien, want je weet dat kievitseieren zoeken zonder verlof verboden is”*. Lenstra vond dit een goed idee en nam snel de benen. Kolmschot liet hem lopen. Hij wist precies de weg dus toen Lenstra uit de wei kwam stond Kolmschot hem achter een hek op te wachten.

De stropers kwamen niet alleen uit Saasveld. Voor het Molenven was een wilde wal, waar graag hazen kwamen grazen. Op een vroege morgen was Kolmschot samen met politieagent Kollen uit Weerselo stiekem daar gaan zitten. Kolmschot en politieagent Kollen hadden een haas in een strik gedaan. Op een gegeven moment kwam er een stroper aan, deze stroper ging naar de haas om hem uit de strik te halen. Op dit moment riep de politieagent: *“Halt politie!”* De stroper schrok zo erg dat hij van de schrik flinke scheten liet gaan, zo hard dat Kollen zei: *“We moeten dekking zoeken Kolmschot anders worden we afgeschoten”*. De stroper kreeg de naam *‘Bram met ‘t gat’*. Hij kwam niet uit Saasveld en maakte zich, nadat de bekeuring was opgemaakt, snel met zijn fiets uit de voeten. Van verre kon je hem nog horen schieten.

Kolmschot fietste altijd zonder licht zodat men hem niet kon zien aankomen.

Menigmaal hebben ze in overleg met collega's en politie geweren en munitie uit huis gehaald. Er werd op een gegeven moment gebeld of hij onbezoldigd rijksveldwachter wilde worden. Op 46 jarige leeftijd moest hij een paar lessen volgen voordat hij als rijksveldwachter beëdigd werd. Het plezierige was dat er steeds minder stropers kwamen en steeds meer wild.

Ik ben negen jaar pastoor geweest van de parochie Weerselo en in die tijd was ik bij een zieke man uit Deurningen op bezoek. Hij vertelde me dat hij vroeger ook gestroopt had, maar hij was gestopt omdat hij jachtopziener Kolmschot overal op zijn fiets tegen kwam.

Gerhard Kolmschot, pastoor

Commissaris Bas en brigadier Snuf rond Saterslo?

Een oudjaarsvertelling

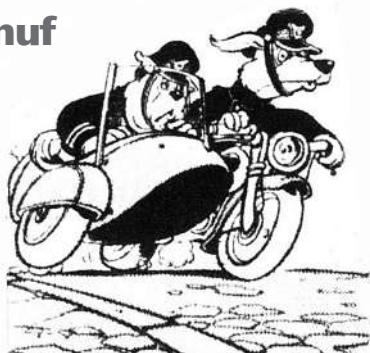
Oudere lezers die jong van hart gebleven zijn, zullen natuurlijk meteen de ijverige ambtenaren herkennen, die met een motorrij wiel op weg zijn naar een ernstig voorval. Maar deze bekende stripfiguren uit de verhalen over Ollie B. Bommel en zijn kleine vriend Tom Poes zijn zeer zeker nóóit in de streken rond Saterslo geweest!

Waarom dan deze prent met een afbeelding van politie op een driewielig voertuig dat 'motor met zijspan' wordt genoemd als kop van dit verhaal? Dát zal verderop blijken.

Behalve bij een brand, verkeersongeval of iets dergelijks zag men de handhavers van orde weinig in de Saasveldse dreven, tenminste overdag en in het donker waren ze niet te zien. Mogelijk wél als er iets feestelijks te gebeuren stond in deze boerschop en zoals op deze al eerder geplaatste foto, waarop de Weerselose politiemacht daar te zien is: *'luk oet de weend en 't zicht'* achter het kleine café van 'Timmer- Holscher' in Saasveld, wordt men door de waard voorzien van welverdiend gerstenat.

Later in de tijd mocht het zijn dat wachtmeester Kollen in zijn vrije uren zich inzette voor het behoud van de Saasvelder molen; hij maakte vele jaren deel uit van het stichtingsbestuur *'Soaseler Mól'*. Terloops keek hij dan ook wat rond op de boerenerven of de bewoners daarvan ook een tuugkist, kabinet of andere oudheid in de weg hadden staan, om dan te zorgen, dat het goed op de juiste plek kwam. In Saasveld verliep veel in die dagen in alle rust; alles kwam en ging en de dagen regen zich tot een ketting die nooit leek te breken.

Dat gebeurde toch op de zwarte vrijdagavond 25 september 1970, toen de mare als een ware golf door deze rustige gemeenschap ging: het drama bij 't Anker dat een bekende Saasveldenaar met zijn leven moest bekopen.

Jan Hazekamp

Wijzelf hebben Jan Hazekamp meegemaakt als de opperman bij de bouw van het nieuwe boerenhuis op 'Egbert' in 1949/50. Dit gebeurde door aannemer Gerhard Mekenkamp, de metselaars *Wolfers-Hendrik* en *Holschers-Hearm*, de timmerman *TimmerHolschers-André*, terwijl oom Antoon oude Wansink het *electrics* in zijn vrije tijd voor z'n rekening nam. Genoemde ambachtslui maakten geruime tijd min of meer deel uit van onze familie en vooral met *Simmer-Jan* had ik als tienjarige een speciale band, we hebben heel wat *ofkuierd*. In die dagen moest de specie met de schop worden omgezet op een van stenen gespreide baan, want een betonmolen was niet voorhanden. Zwaar werk, maar als de *kuupn vol potlaander* waren en de *meslers* rustig hun stenen stapelden, kon hij het even wat rustiger aan doen. Ik vond dat hij op de bekende Tour de France-renner Woutje Wagtmans leek en toen ik dat zei, leek hem dat wel te strelen.

Maar zoals dat vaak gaat: toen de boerderij er eenmaal stond zijn we elkaar uit het oog verloren, maar zijn tragisch einde heeft twintig jaar later diepe indruk op me gemaakt.

Toch waren er twee dagen waarop in Saasveld de *plietsie* een voorname rol speelde. Meer dan zestig jaar geleden werd hier op een zomerse zondagmiddag de Wielerronde van Saasveld verreden. Start en finish waren bij Bruins, daarna koerste men richting *botterfebriek*. Hier gingen de nieuwelingen - die een andere kleur rugnummers droegen - linksaf richting de smederij van Lesscher en dan langs café Spijker bij het Molenvan linksaf naar de meet. De amateurs maakten een lus om *Oalms-poal* en reden ook meer ronden dan de beginners. Als het dan zover was dat één van de beide groepen hun race er op had zitten, werd vóór de jurywagen 'n *waagnzeel* van Bruins - 'n dik touw dat normaal het hooi of de korenschoven op de wagen moest houden - over het wegdek gelegd, zodat dit als finishlijn diende. In het verlengde daarvan stond met een ernstig gezicht dan een politieman uit Weerselo om toe te zien of alles wel goed ging, want over doping of wat daar voor door zou gaan had men toen heel andere ideeën dan thans. Lang heeft de Ronde van Saasveld zeker niet bestaan.

Een ander evenement waar politie zich vertoonde was het Twents Folkloristisch Festival, een groots gebeuren. Na de optocht met muziekkorpsen, vendel-

zwaaiers, dansgroepen en schutters vond in het weiland achter café Holscher het vogelschieten plaats waarop een agent toezicht hield. Aan het begin hiervan mochten genodigden een ereschot lossen en ook de hoogste in rang onder het aanwezige politievolk mocht zijn kunnen tonen en werd door voorzitter G.J. Hesselink naar voren genood. Vaak spaarde deze de houten vogel of miste, wat onder gemompel van de toeschouwers werd waargenomen. Boe-geroep werd niet gehoord, was men natuurlijk te bang voor.

Er werd in die tijd in Saasveld ook behoorlijk gestroopt en het Borns-Saasvelds Jachtgezelschap zag dit met lede ogen aan. Om dit enigszins tegen te gaan werd Gerhard Kolmschot in dienst genomen om toezicht te houden; ik heb hem dikwijls met jachtgeweer op de schouders 'voor het hek' aan de weg langs zien fietsen, voor zijn ronde door het Molenven en de verdere omgeving. Als goede en behulpzame buurman kwam hij bij 'Egbert' zo nu en dan 'n praatje maken en vertelde hij eens dat hij tot onbezoldigd veldwachter was benoemd.

Dat bleek enige maanden later, toen ik op een winteravond met oom Gerhard mee mocht naar oom Antoon in Oldenzaal. We stapten op de markt in Borne in de TET-bus en bij de volgende halte bij toenmalig café Kemna deden dat nog twee personen: een burger én iemand in uniform. Het bleek Gerhard Kolmschot en zoon Bennie te zijn, die naar een instructieavond gingen op het Hengelose politiebureau en per fiets van huis waren gekomen. In Saasveld heb ik hem nooit in deze kleding gezien. Ik had een grote hekel aan zijn moordwapen, maar hij was vriendelijk en kon wel mooi vertellen. Kortom: een echte *noaber*! Niet alleen wilddieven vormden zijn zorgen, ook het feit dat een tijdlang geregeld branden ontstonden in het Molenvengebied, waarvan men zeker wist dat deze door onverlaten moedwillig werden aangestoken. Er zongen in die tijd wel namen rond, maar daders heeft men nooit betrapt. Uit een regionaal dagblad van zaterdag 12 juni 1954 een fragment:

"ER WORDT GESABOTEERD IN NATUURRESERVAAT MOLENVEN

Regelmatig opzettelijk aangestoken branden - Wij hebben toezichthouder Jan Spijker van het gelijknamig café aldaar er naar gevraagd. En het bleek juist. Hij is er zeker van, dat de branden, die de laatste jaren regelmatig hier voorkomen, opzettelijk aangestoken worden. Er schijnt onder de omwonende boeren

iemand te zijn, die het niet verkroppen kan, dat zo'n groot stuk grond niet in roggekampjes of hooimaten omgezet wordt. Of mogelijk uit balorigheid of wraak worden deze branden gesticht, zonder aan de gevolgen te denken. De saboteur heeft evenwel liever een droge periode. Al sedert de oorlogsjaren

is het in droge weken regelmatig zo geweest, dat Spijker, die zijn oren en ogen toch heus niet in de zak heeft, niet voorkomen kon, dat er telkens bosbrandjes uitbraken.

Wie het is? Spijker heeft zijn vermoedens, maar tot dusver kon er niets bewezen worden. Vorig jaar, toen er weer eens een brandje geweest was, vond de jachtopziener Kolmschot, die ook een oogje in het zeil houdt, de volgende dag een metalen duimstok nabij het afgebrande gedeelte. Hij en Spijker hebben toen een advertentie gezet: 'Duimstok gevonden tussen Saasveld en Borne'. Maar er meldde zich niemand...

Jan Spijker is tevens herbergier van het cafeetje, dat juist op een der hoeken van het reservaat staat. Hij kapt regelmatig het struikgewas aan die kant van de

weg. 'Dan heeft men zo'n mooi gezicht op het ven', zegt hij. 'Je kunt de eenden zien zwemmen en je ziet meteen of er onraad is, want dan vliegen ze op.' Er huizen zeldzame dieren in het Molenven. Marters en bruine kiekendieven bijvoorbeeld. Ook blauwborstjes en vorig jaar was er weer een paartje van de vrijwel overal verdwenen roerdomp. In de afgelopen winter heeft jachtopziener Kolmschot ze nog met viskoppens gevoerd, maar nu zijn ze toch weer verdwenen.

Zo doen deze mensen alles om dit prachtige reservaat in stand te houden. Ook – dat moet gezegd worden – het merendeel der omwonende boeren, die flink helpen blussen als er weer brand is. Alleen die éne niet, de brandstichter... Of toch juist hij wel?"

En dan nu het verhaal dat ik lang verzwegen heb, nu pas durf te vertellen omdat het foute ervan waarschijnlijk wel verjaard is om nog strafbaar te zijn.

Het gebeurde op een donkere, mistige zaterdagavond tussen Kerstmis en Oudjaarsdag en ik zal 'n jaar of veertien geweest zijn. Had die dag oom Jan geholpen bij het leggen van een vloertje in het *eandn-schot*, de behuizing van het groepje eenden dat dagelijks rondkuierde. Na het melken en het avondeten reed ik per fiets het erf af voor de terugweg naar het ouderlijk huis in Borne. Het was een koude winteravond en soms verscheen de maansikkel spookachtig tussen de mistflarden om even snel weer te verdwijnen en was het weer aardedonker. Bij het uitrijden van het erfhek nabij de oosthoek van het Molenven schoot me plots wat te binnen: al enkele jaren wist ik een forse melkbus te staan die hoogstwaarschijnlijk door de eigenaar vergeten of afgedankt was. Waar de Bosvenweg op de Gravenallee komt, was toen rechtdoor gaand een doodlopend pad dat nu bij de herinrichting enkele jaren geleden verdwenen is. Onder struikgewas daar stond de zo felbegeerde roodverroeste bus; zomers niet te zien, maar als de herfstwind het gebladerte had weggeslagen vertoonde hij zich weer in alle begeerlijkheid. Vooral nu het naar het jaarseinde liep en het carbid reeds lag te wachten!

Op de plek gekomen, lei ik m'n fiets rap tegen te slootkant en liep het donkere pad in. Ik zag geen hand voor ogen, maar had zo vaak bij het passeren naar het kleinood gekeken dat ik precies wist waar ik moest zijn. Ik voelde m'n hartslag opjagen toen ik het koude metaal aanraakte... Rap naar me toe gehaald, voelde zwaar aan en binnen meldde zich vloeibare inhoud. Maar het deksel gaf niet mee en bleef onwrikbaar op z'n plek. Teleurstelling dus. Dan wel ander maal, maar de tijd drong tot spoed en Oudjaar was zeer nabij.

Ik liep terug naar de wachtende fiets, zette deze in beweging en was enkele tientallen meters gevorderd toen ik nabij het erve Kolmschot een motor hoorde starten; een BMW stelde ik vast, want een Duitse twin herken ik nog steeds uit duizenden. Het geluid kwam snel naderbij en juist toen ik opzij wilde kijken om het moois te zien passeren, werd ik klemgereden. Hoefde niet eens te remmen, want één van de wonderlijk snel van het driewielig voertuig gekomen agenten greep me met "Wat moest jij daar, wel?" bij m'n stuur. Blijkbaar had men op de inrit van de boerderij staan posten, m'n licht zien doven, even later weer aangaan en dacht men één in die tijd werkzame stropers in handen te hebben. Fluks werden alle zakken zonder resultaat afgetast. "Nou - wat had meneer daar te doen?" snauwde hij nogal dreigend. "*Ik mos pisen*" hoorde ik me verbouwereerd zeggen, maar om dit antwoord werd smalend gelachen: "*Dat zeggen ze allemaal, als ze wat bij de hakken hebben!*" Er werd gedempt en onverstaanbaar wat overlegd en toen gevraagd de fiets in de droge sloot te leggen en in te stappen. "*Als ik maar niet van de ene bak in de andere kom*" dacht ik nog verschrikt, maar toen zette het voertuig zich reeds in beweging. Het had er alle schijn dat ik werd opgebracht, want onder het transport hield de achteropzittende agent steeds zijn hand op m'n linkerschouder. Blijkbaar bang dat ik bij die hoge snelheid zou proberen te ontsnappen! Ik kende de agenten niet; mogelijk kwam het motorrijwiel en de stuurman ervan uit één van de steden en één van de politiemannen uit Weerselo. Het enige wat ik me tot op de dag van vandaag herinner was de stormband, die moest verhinderen dat ze hun uniformpetten bij die snelheid zouden verliezen. Want er werd hard gereden. Wat ik ook nog weet is dat ik het behoorlijk koud had, en de wapperende haren op m'n hoofd.

Bij het Weerselose politiebureau aangekomen, werd contact gezocht met de politie van Borne; ik denk met een bevriende collega en terwijl de ene bij me bleef kon ik het telefoongesprek in de kamer ernaast goed volgen omdat de deur op een kier stond. En wat ikzelf natuurlijk wel wist: onze familie stond in de woonplaats gunstig bekend!

Dus werd besloten me terug te brengen naar de plek waar de fiets geduldig had gewacht. 'n Verontschuldiging kon er niet af, want met een *"Gauw naar je moeders pappot, jong!"* reed men snel weg...

Toen ik van de schrik bekomen was, besloot ik 'stil' een hamer te halen op het erf waar ik die dag geholpen had en hiermee kon ik het lid van de melkbus verwijderen. Er bleek wei in te zitten, een restproduct van de kaasmakerij die de Saasvelder melkleveranciers moesten afnemen om als diervoer te gebruiken. Ik liet het belegen goedje weglopen en om een nieuwe confrontatie te vermijden reed ik met de verworven buit achter het Molenvan langs naar huis en kon die nacht niet slapen van geluk.

Daags erna, op de zondagmiddag gewacht tot de ouders van m'n maatje aan hun middagslaap waren begonnen en achter hun boerderij aan de Meijershof werd met een handboormachientje een gaatje in de bodem gemaakt. Er meldden zich meer vriendjes want het bericht was snel rondgegaan *"dat 't zol gebuurn!"* Vol verwachting keek men toe hoe ik - als onrechtmatige eigenaar - de brandende lap aan een bonenstok op de juiste plek bracht.

De reuzeknal werd niet wat ik verwachtte, werd zelfs nog overstemd door de luide lachbui van de toekijkers... Omdat men bij zo'n spannend ogenblik onwillekeurig even het zicht kwijt is door de ogen te sluiten, was me wat ontgaan; alleen voelde ik wat langs m'n oor strijken dat op een windvlaagje leek. Alles werd pas duidelijk toen een van de jongens met de bodem van de melkbus aan kwam dragen die een fiks stuk achter me lag. Het is dat jaar een sobere jaarwisseling geworden: wel carbid, maar geen middel om er wat mee te doen. Een klein busje was ons te min.

We eindigen deze vertelling met een mooi prentje; van een fraaie behuizing in een winters landschap. Nee, ook deze maal géén Saterslo maar slot Bommelseijne waar aan 't einde van elk dramatisch verlopen verhaal de edele kasteelheer zijn gasten - ondanks zijn eigen kleerscheuren - nodigt aan een welvoorzien dis. En wie kon dat mooier vertellen én tekenen dan wijlen Marten Toonder, de man waar ik de grootste bewondering voor heb!

Gé Nijkamp

Dit môt wie nich wier hebn

In deel - 1 heb ik een inleiding gegeven op onderstaande foto. Het gaat hier om een eenheid van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, actief in het laatste deel van de WO II en rond de bevrijding van 1945. De meeste leden zijn afkomstig uit de regio Rossum-Volthe. Enkelen zijn afkomstig uit De Lutte, Oldenzaal, Almelo en Rotterdam. Ik had hierover een gesprek met Marcel Kortenbout van der Sluys, 88 jaar oud en in 2015 de enige die nog van deze groep in leven is. Dit gesprek vinden we ook terug in deel - 1.

Vier Russen in Volthe -2

De eenheid Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten afdeling Rossum-Volthe

Wie staan er op de foto: Onderste rij (nr. 1-5): Hein Roesthuis, Johan Morsink, Rus Jacob, Jaap Heshof, Jan van Benthem. De rij daar boven (nr. 6-11): Rus Grote Iwan, Bernard Deterink, Gerard J. Olthof, Rus Boris, Marcel Kortenbout van der Sluys, Rus Kleine Iwan. Rij kort daarachter (nr. 12-20): Bertus van Haasteren, Egbert ten Cate, Gerrit, J.W. Olthof, Herman Hutten, Hendrik Racer Palthe, Harm Sanderman, Bernard Oude Sanderink, Herman Olthof, Hein Oude Engberink. Bovenste rij (nr. 21-26): Gerrit Stegge, Jan Cleyndert, Herman Blokhuis, Hein Morsink, Jan Bosch, Gerard, A.J. Veldhuis. Op de foto ontbreekt Jan Hutten.

Maar waar komen nu die vier Russische jongens vandaan?

Zij worden in het overzicht aangeduid met Jacob (3), grote Iwan (6), Boris (9) en kleine Iwan (11). Om hier een antwoord op te geven had ik als eerste een gesprek met Hans Racer Palthe.

Hans Racer Palthe

Per toeval kwam ik op de avond van de 5^e mei 2015, tijdens de 70-jarige herdenking van de bevrijding in Rossum, in gesprek met Hans Racer Palthe. Hans is de jongste in de familie, geboren juli 1943 en hij reageerde op de foto van de BS eenheid die ik liet zien tijdens een lezing over de oorlog in en rond Rossum. We maakten een afspraak en hij vertelde mij op een regenachtige morgen in juli 2015 zijn verhaal en visie over de BS en de vier Russische jongens.

Havezate 'Het Everloo'

Hans werd geboren in de tijd dat zijn vader zich actief bezig hield met het verzet, dat resulteerde in het helpen van gevluchte krijgsgevangenen en het onderdak bieden aan onderduikers en verzetsmensen. Zo was begin februari 1945 bij Racer Palthe korte tijd kapitein Albert Ferdinand Lancker met zijn vriendin Ria Hermans ondergedoken. Lancker was één van de leiders van het verzet in Twente. Hij sneuvelde op 11 februari 1945 te Wierden. Hans kon in zijn prille jeugd zijn gang gaan, hij zwierf veel door de bossen rondom de Havezate 'Het Everloo' en ging op een dag mee het bos in met Sientje Dubbelink (later gehuwd met Hendrik Damink). Zij was als hulp in de huishouding in dienst bij de familie Racer Palthe. Sientje ging met Hans aan de noord-oostzijde van de Havezate zo'n 250-300 meter het bos in, waar ze bij een onder een berg takkenbossen (*boeskehoop*) verborgen hut, voedsel brachten naar een viertal jonge kerels die geen Nederlands spraken. Vanaf dat moment, Hans was nog geen twee jaar oud, wist hij de weg te vinden naar deze hut en werd hij het troetelkind van deze Russische jongens. Gevluchte krijgsgevangenen die zich vooral overdag schuil moesten houden en geen enkele bezigheid hadden. De vader van Hans, Hendrik Racer Palthe, was zeer streng, want ook zijn veiligheid en die van zijn gezin was bij onzorgvuldig handelen in gevaar. Daarbij verbaast het mij dat Hans hier vrij spel had.

Alvorens het gesprek met Hans te vervolgen zullen we eerst uitleggen wat

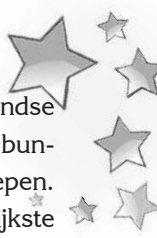

de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (BS) inhielden, en een toelichting geven op de Duitse krijgsgevangen-kampen in het Emsland en het Marthlager te Oldenzaal.

Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten

De Binnenlandse Strijdkrachten (BS) - officieel: Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) - was een in september 1944 officieel opgezette bundeling van de tot dan toe weinig samenwerkende eigenlijke verzetsgroepen. De Binnenlandse Strijdkrachten kwam dan ook voort uit de drie belangrijkste verzetsgroepen: de Ordedienst (OD), de Landelijke Knokploegen (LKP) en de Raad van Verzet (RVV). Tot 1944 werkten deze verzetsgroepen, voor zover zij al contact hadden, zelfstandig onder supervisie van het Bureau Bijzondere Opdrachten van de regering in Londen. Toen ze werden samengevoegd tot de BS werd Prins Bernhard aangesteld als bevelhebber. In het prille begin van de organisatie waren er nog geen 10.000 BS'ers. De BS was slecht bewapend, later werd dit verbeterd door geallieerde wapendroppings. Ze was verdeeld in Stoottroepen en Bewakingstroepen. In het nog bezette deel van Nederland werden de Stoottroepen aangeduid als Strijdend Gedeelte (SG) der BS. De mannen van de Stoottroepen moesten afkomstig zijn uit het gewapend verzet, meestal oud-militairen. De BS maakte vanaf oktober 1944 een geweldige groei door. Die grote toeloop begon in het bevrijde Zuiden. De Bewakingstroepen kwamen voort uit mensen die zich vanaf de bevrijding (in het zuiden vanaf najaar 1944) beschikbaar hadden gesteld. Zij werden ingezet om de orde en rust te handhaven, ze werden ook wel *'meikevers'* genoemd.

De BS werd mede opgericht om de gewapende verzetsbeweging beheersbaar te houden, vooral nu die op grote schaal van wapens zou worden voorzien. De BS was gebonden aan allerlei regels. Zo mocht men pas als leger, als BS, tevoorschijn komen als de bevelhebber (prins Bernhard) daartoe het sein gaf. De BS had als uniform een blauwe overall en een witte band om de linkerarm met NBS erop. Noch de Duitsers, noch de geallieerden hadden een hoge pet op van de BS. De BS verwachtte dat ze *'schouder aan schouder'* met de geallieerden *'de moffen in de pan zouden hakken'*. De geallieerden sloten op 4 mei 1945 echter een wapenstilstand met de Duitsers in West-Nederland met als voorwaarde, dat slechts de geallieerden de Duitsers zouden ontwapenen en dus niet de BS. Daarmee waren de BS mensen overbodig geraakt. Hun taak beperkte zich dan ook landelijk tot het arresteren en bewaken van gevangen

genomen Duitsers, landverraders en 'moffen hoeren'.

De geallieerden verboden de BS om zich gewapend op straat te vertonen omdat men bang was dat er anarchie zou uitbreken waarbij de BS'ers de Duitsers en landverraders zouden lynchen. Een kanttekening hierbij is dat Twente al begin april 1945 was bevrijd. In deze maand tot aan de capitulatie van de Duitsers hebben zij zich wel verdienstelijk kunnen maken.

Van september 1944 tot mei 1945 zijn er in totaal 1.730 BS'ers gesneuveld. In mei 1945 waren er in heel Nederland 150.000 tot 200.000 BS'ers. Hierbij kan worden opgemerkt dat de hele illegaliteit naar schatting niet meer dan 25.000 (in 1943) tot 45.000 (1944-1945) deelnemers telde. Voor de verzetsmensen leek het in 1945 wel of ineens *'iedereen bij het verzet was'*. Daar hadden ze eerder, toen het erop aan kwam, nooit iets van gemerkt.

Blijft dat de ongeorganiseerde of spontaan georganiseerde BS tal van verdienstelijke taken heeft uitgevoerd. Pas in 1980 werd het Verzetshedenkingskruis ingesteld en aan verschillende leden alsnog uitgereikt.

Krijgsgevangenen uit de Emslandkampen

In de graafschap Bentheim en het Emsland waren vóór de Hitlertijd in de Weimarrepubliek (1919-1933) al enkele kampementen, die gebruikt werden als onderkomen voor de Freiwillige Arbeitsdienst. Werklozen werden ingezet bij de ontginning van het Bourtanger Moor, het grootste moerasgebied van Noord-Europa. Dat soort projecten was opgezet om de hoge werkloosheid in Duitsland een halt toe te roepen en om economisch minder afhankelijk te zijn van het buitenland. Het doel werd echter bij lange na niet bereikt.

Korte tijd na de machtsovername door Hitler op 30 januari 1933 begonnen de nazi's in Duitsland met het oprichten van concentratiekampen, die nodig waren om de vele politieke gevangenen, als vakbondsmensen, communisten, socialisten en intellectuelen te kunnen onderbrengen. Tegelijkertijd werd Hitler's wirtschaftliches Programm uitgevoerd om de realisatie van het 'Grossdeutsches Reich' voor te bereiden, uiteindelijk mondde dit uit in WO-II.

Zo werd in de zomer van 1933 onder meer het Emsland uitgekozen voor de bouw van een keten van dergelijke kampen, waarvan er uiteindelijk vijftien tot stand zouden komen. Ze hebben wisselende functies gehad: van concentratiekamp en strafkamp tot krijgsgevangenenkamp. De kampen werden streng bewaakt en waren voorzien van een elektrische prikkeldraadomheining. Dat de

kampen juist in het Emsland werden opgericht, had te maken met de ontoegankelijkheid van het gebied en de mogelijkheid gevangenen in te zetten bij de ontginning van het moeras. Hiermee was immers al een begin gemaakt. In totaal werden daar ca. 80.000 politieke gevangenen vastgehouden en later tussen de 100.000 en 180.000 krijgsgevangenen. Ongeveer 38.000 mensen, voornamelijk Sovjet-Russische krijgsgevangenen, hebben de kampen niet overleefd. Tegenover de Russen hielden de nazi's zich niet aan de Geneefse Conferentie. Zij beschouwden hen als *Untermenschen* en niet als krijgsgevangenen. Uitroeien was hierbij hun doel. Bij de inwoners van deze regio is weinig bekend over de kampen evenals in het grensgebied van Nederland. Er is nu bijna niets van terug te vinden. Als je de bordjes *Kriegsgräberstätte* volgt, zijn nog wel de begraafplaatsen van de duizenden gevangenen te vinden, voornamelijk naamloos en in massagraven. Wel is er een documentatie- en informatiecentrum over de Emslandkampen. Het bevindt zich in de plaats Esterwegen.

Het Marthalager

Onze vier Russen waren dus waarschijnlijk krijgsgevangenen uit één van deze Emslandkampen. Aannemelijk is dat ze door de Duitsers werden ingezet bij het gevaarlijke werk in de munitieopslag van het Marthalager nabij Oldenzaal.

De Duitsers waren eind 1942 begonnen met de aanleg van een munitieopslag op een bebost terrein aan de voet van de Paasberg, gesitueerd tussen Paasbergweg-Alleeweg en Siemertsweg. Ondergronds in aarden wallen, maar ook in zogenaamde bunkers werd de munitie opgeslagen. Deze werd in Oldenzaal aan- en afgevoerd. Voor de vanuit de lucht naar doelen spiedende geallieerde vliegtuigen mochten de transporten van het Oldenzaals station naar het '*Lager*' niet opvallen. Daarom werden voor het vervoer boeren met paard en wagen ingeschakeld. De tientallen Russische krijgsgevangenen deden het verdere werk. De commandopost was ondergebracht in boerderij '*De Elzhoeve*' aan de Denekamperstraat. Het terrein werd zwaar bewaakt. Op 19 december 1944 deed zich een zware explosie voor. Tot in de verre omgeving vlogen dakpannen van de woningen. Naar later bleek was een bovengrondse opslag de lucht in gevlogen. Een ongeluk? Niemand weet het. Er zouden veel Russische krijgsgevangenen zijn omgekomen. De Duitsers hebben alles in het grootste ge-

Informatiebord Martha Lager nabij Alleeweg foto: Bert Wolbert

heim opgeruimd. Van het begraven van slachtoffers is niets bekend. Het is waarschijnlijk dat 'onze' vier Russische jongens toen kans hebben gezien om te vluchten en bij Hendrik Racer Palthe terecht zijn gekomen. Mogelijk zijn ze hierbij op weg geholpen door de plaatselijke jachtopziener en verzetsman Cees Sukkel. Van de munitieopslag is niets meer te vinden. Wel staat er een informatiebordje over het Marthalager aan het begin van een voetpad dat vanaf de Alleeweg toegang geeft tot het gebied.

Schuilplaats

Volgens Hans Racer Palthe was er nog een andere optie, namelijk dat de vier jongens rechtstreeks bij Racer Palthe zijn gekomen via een vluchtelingenlijn naar boerderij Blankenau in De Knik in Denekamp. Op deze boerderij woonde de familie Bekkers. Zij waren zeer actief in het verzet. Zij hadden bijvoorbeeld directe lijnen naar de Emslandkampen en boden plaats aan vele onderduikers. De moeder van Hans was afkomstig van de Borgelink molen en deze is gelegen nabij deze boerderij Blankenau. Een contact met Hendrik Racer Palthe was snel gelegd. Maar dit is nooit bewezen.

Hans Racer Palthe vertelde dat zijn vader achter de Havezate een hut had laten bouwen in het z.g. *Akkerbuske* en voor de verwarming een gietijzeren kachel liet plaatsen. Om de hut werd een takkenbos afscherming gebouwd om het geheel aan het zicht te onttrekken. En hier zaten de vier jongens ongeveer een half jaar lang ondergedoken, wachtend op de bevrijding. Marcel Kortenbout vertelde dat op een morgen een melkrijder ontdekte dat er rook uit 'n *Boeskehoap*' kringelde en waarschuwde Palthe. Die heeft toen een stevig woord gewisseld met de Russen. Regel was dat als iemand de hut zou ontdekken, deze door de jongens zou worden overmeesterd en vastgehouden totdat in de avond Hendrik Racer Palthe besliste wat er met de persoon zou gebeuren. Gevaar van verraad en represailles waren zeer groot. Hans Racer Palthe vertelde dat op een dag de jonge Antoon Welhuis (Reuvers Antoon) tijdens een strooptocht de hut ontdekte en werd ingerekend. Hendrik Racer Palthe had op die avond de moeilijke opgave om met veel verbaal geweld Antoon ervan te overtuigen zich koest houden en hij werd daarna vrij gelaten. Hans Racer Palthe kon wel vrij zijn gang gaan, een kind, zo klein, kon weinig verraden. Om de tijd te doden en ook voor als men ooit vrij zou komen, werden er schoolboekjes geleend van de lagere school in Rossum. De Russische jongens probeerden zo door studie de Nederlandse taal enigszins machtig te worden. Volgens Hans zou het best

kunnen dat zijn eerste woorden die hij sprak een mengeling van Nederlands en Russisch waren.

De bevrijding

Toen kwamen de laatste dagen van de oorlog in Twente, begin april 1945. De leden van de gevormde BS-groep Rossum-Volthe werden geïnstrueerd wat te doen als de geallieerden zouden komen. Het thuisfront van de meeste van deze heldhaftige dorpsgenoten wist nauwelijks iets van hun activiteiten. Ze kregen wapens uitgereikt, er werd contact gelegd met de geallieerden en er werden plannen besproken voor als het zover was. Ze zouden echter niet actief deelnemen aan de strijd. Ook de vier Russische jongens werden erbij betrokken, zij waren onverschrokken, getraind en hadden niets te verliezen. Tijdens de bevrijdingsperiode werd de Rossumse BS ingezet om landverraders op te sporen en te arresteren en achtergebleven Duitse soldaten op te pakken en te bewaken. Marcel Kortenbout vertelt hierover in zijn interview. Ook de vier Russische jongens waren steeds van de partij. Eind april-begin mei 1945 werd de groep opgeheven en werd er een foto gemaakt, waarbij Jan Hutten ontbrak.

En waar de vier Russische jongens zijn gebleven, is en blijft een vraagteken. Kortenbout heeft hierover een duidelijke mening. “Ze zijn in hun vaderland door Stalin vermoord!”

Bert Wolbert

Geraadpleegde literatuur en websites:

- * Hilbrink, Coen, *De Illegalen*, Oldenzaal, uitgave 1989.
 - * *Vijftien Emslandkampen in Duitsland 1933-1945* - Stichting Heemkunde Denekamp, uitgave 2010
 - * Contactorgaan Historische Vereniging De Dree Marken, 'n Hoesbreef, uitgave april 2005 en het door hun en de Historische Kring Losser uitgegeven: 'Plaatsen van herinnering aan de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Losser'.
 - * Website: Wikipedia, informative NBS en Emslandkampen.
 - * Racer Palthe, Hans, Rossum, interview.
 - * Kortenbout van de Sluys, Marcel, Spankeren, interview. (deel-1)
 - * Blokhuis, Mariët, Rossum, Onderzoekresultaten en informatie.
-

Plat in 't blad

OALD VERHAAL

*Dree könningn sind ooit tehoap noar Betlehem hen goan,
Höaldn al daagnlaank ne hel-stroalende stearn in 't zicht;
Noar oald gebroek met kromn aarm op zeuk noar 't Wicht*,
Doarveur hadn ze veur-of goold, wierook en mirre insloan.*

*Onverwochts is 't lecht boavn 'n schöpke stil bleivn stoan:
Dat oonderkomn völ slim teegn; was toch aans veurzegd?
Mer oet 'n slop* völ op Mooder en Keend woonderlijk lecht:
Oavertuugd zint ze noa verloop van tied wier op hoes an goan.*

Luk van Geen

** met kromn aarm op zeuk noar 't Wicht; met geschenken op zoek naar 't Kind*

** slop: opening in hooizolder*

Monumentaal

In Oet de Boerschopn 131, 132 en 134 beschreven we op alfabetische volgorde de - beknopte - geschiedenis van de Twentse 'saelsteden': Huis te Almelo, Baeckenhagen, Borgbeuningen, Breckelenkamp, Diepenheim, Eeshof en het Huis te Goor. In dit nummer blijven we met Herinckhave dichterbij huis, daarna volgt Nijenhuis. Oosterhof zal niet zo bekend zijn maar Singraven is weer veel vaker langs gekomen.

Herinckhave

In 1385 verkreeg Arend Grubbe een aantal goederen waaronder het *Nyenhues te Vlederinge*. In 1457 wordt Herman Grubbe beleend met *Heringhove* in de marke Fleringen. In 1497 wordt Arend Grubbe beleend met Herinckhave, gewoonlijk in de volksmond het *Grubbenhuys* genoemd. Omstreeks 1620 komt Herinckhave in het 4^e geslacht der Grubbe's. Joanna Maria Antonetta Baronesse van Grubbe, erfdochter van Herinckhave is de laatste van het geslacht Grubbe op Herinckhave. Zij trouwt in 1723 met Friedrich Christian Baron van Bönninghausen tot Bremschede en Darup. Hij liet het oude huis slopen en 100 meter naar het westen een nieuw huis bouwen, met grachten omzoomd en met een nieuwe watermolen. Omstreeks 1758 kreeg Von Bönninghausen toestemming om de missen te laten lezen in de huiskapel, wat ook eerder was toegestaan door paus Benedictus XIV. Vanwege het katholieke geloof van de familie hadden zij geen toestemming om op de landdag te komen.

In 1959 brak er brand uit en werd het achterste gedeelte van het huis geheel verwoest. De zolder van het voorste gedeelte ging ook in vlammen op. De familie kon de herstellkosten niet opbrengen en gaf het goed in eeuwigdurende erfpacht aan de Overijsselse kastelenstichting. De restauratie was in 1978 klaar. Een deel van de bouwhuizen was in gebruik door de familie Bönninghausen. Sinds 2011 woont de familie weer op het grote huis.

Omstreeks 1685 bestond het goed uit een huis, bouwhuis en een poorthuis. Onder de Von Bönninghausens werd in 1743 ingrijpend verbouwd. Het huis bestaat uit een bakstenen gebouw met een groot aantal toevoegingen uit de negentiende eeuw. De voorzijde is in het begin van de 19^e eeuw met een verdieping verhoogd. Het voorplein bevindt zich tussen twee bouwhuizen. In de kapel liggen enkele grafzerken van de vroegere bewoners. Nieuw gebouwd was de portkamer en het garffhuis. Achter het huis bevindt zich de nog werkende Fleringermolen. Deze pelmolen dateert uit 1846 en is van het type grondzeiler. Ook in de buurt van Herinckhave bevindt zich de Kroezeboom. Naast deze boom staat een kapelletje, ontworpen door de beroemde Jan Jans.

Nijenhuis

Er bestaat nog al wat verwarring over de naam Nyenhuis. In Uelzen ligt er een en bij Raalte ook. Het hier beschreven Nijenhuis staat in Diepenheim.

Omstreeks 1380 was Arend Sticke beleend met het Nijenhuis. In 1444 verkocht Sticke het goed aan Roelof Hondeberg, die ook Singraven bezat. Er was onenigheid over de verkoop want in 1457 werd Gelmer Sticke's neef Johan van Becum met het goed beleend. In 1527 komt het door een huwelijk in handen van Geert Swaefken, burgermeester van Deventer. In 1582 is het huis afgebroken en weer opnieuw opgebouwd. Het bezit gaat over naar de familie Van Hoevell. Jan Adriaan van Hoevell tot Nijenhuis wordt in 1766 beleend met Nijenhuis en vermaakt het aan zijn vrouw Johanna Florentina Baronesse Van Lintelo. Zij haalt de havezate uit de familie Hoevell door het aan haar neef Alexander J.A. Baron van Westerholt te vermaken. Hij kreeg de belening op 17 juni 1789 en verkocht het goed voor 34.700 gulden aan Mr. Willem Cornelis Broers, rijk geworden in Indië. Hij heeft het nooit bewoond wel heeft hij de voorgevel gerenoveerd en op 15 juni 1791 beleend. 11 mei 1799 werd het verkocht aan Gerrit Schimmelpenninck, wijnkoper te Deventer. Hij kocht het voor zijn zoon de latere raadspensio-naris Rutger Jan Schimmelpenninck. In 1811 verhef keizer Napoleon hem tot graaf: *Comte de l'Empire*. In 1863 erfde Rutger Jan Schimmelpenninck, die op dat moment op Westerflie woonde, het huis en de titel.

Mr. Lodewijk Herbert graaf Schimmelpenninck is in 2009 overleden. Zijn zoon woont thans op het grote huis. Het landgoed is particulier bezit en niet voor het publiek toegankelijk. In het park kan men wandelen.

Op de plaats van het boerenerf werd in 1491 een edelmanwoning (huis voor een adelijk persoon) gebouwd. In 1656 gaf Roelof van Hoevel opdracht aan de architect Philip Vingboons een nieuw huis te bouwen. In 1662 was het huis klaar. Rond 1858 werd het huis uitgebreid met aan weerszijden twee grote torens. In 1914 werd het Nijenhuis met twee vleugels aan de achterzijde uitgebreid. Eind 20e eeuw werd het hoge dak vervangen door een lager. Een fraai smeedijzeren hek scheidt het voorplein van de allée naar Diepenheim. De tuin is een scheping van H. Poortman. Boven het ovale raam in de voorgevel bevindt zich een Bentheimer steen met de inscriptie: *'Vant oude huis dat is vergaen siet gij hier nog den datum staan Ano 1491.'*

Oosterhof

In 1334 werd door Van Thije de Oosterhof in Rijssen verkocht aan Van Ockenbroeck. Het blijft verder wat ondoorzichtig wie tussen 1324 en 1475 de echte eigenaar is. Zeker is dat de gebroeders Derk en Seijno Van Thije in 1475 erve De Grimberg, waaronder de Oosterhof, verkopen aan Van den Rutenberg. In dat jaar verkoopt Van den Rutenberg het aan Ten Bussche. Waarschijnlijk heeft het echtpaar Ten Bussche - Van Lange het huidige Oosterhof laten bouwen. Zoon Barthold, getrouwd met Fye van Langen, droeg de havezate in 1521 over aan Bruin van Langen. Tot 1630 blijft de zate eigendom van het geslacht Van Langen. Dochter Bernardina van Langen trouwt in dat jaar met Ernst van Ittersum tot Nijenhuis en zo komt de Oosterhof in de familie Ittersum terecht. Het verhaal gaat dat in deze tijd Prins Maurits meerdere keren op de Oosterhof is geweest om te jagen. In deze tijd is er ook aan de Oosterhof gebouwd en verbouwd. Anna Sloet tot Plattenberg († 1816), weduwe van F.A. van Ittersum kon de kosten van het in stand houden van de Oosterhof niet meer opbrengen en verkocht het voor 54.000 gulden aan haar schoonzuster Elizabeth Jacoba van Ittersum. Deze stierf in 1811. Toen begon het getouwtrek tussen de erfgenamen. Dit resulteerde in de aankoop van de Oosterhof door Ernst Henderik van Ittersum († 1848) op 27 november 1820 tijdens een openbare verkoop. In 1900 ging het door vererving over op het geslacht Coenen. In 1960 werd de Oosterhof verkocht door barones van der Borch tot Verwolde aan de gemeente Rijssen. Na de restauratie van 1966-1967 werd in de havezate een opleiding tot kraamverzorgster gevestigd. In 1988 werd de Oosterhof aan de Stichting Oudheidkamer Riessen verhuurd die er het Rijssens Museum in heeft ondergebracht. De havezate heeft een langgerekt front met aan de rechterachterzijde een grote uitbouw. De voorgevel is het resultaat van een ingrijpende verbouwing in het begin van de 18^e eeuw. Verder ziet men metselwerk uit vroegere tijden met banden van natuursteen in de linkerzijgevel. Uit 1632 bevindt zich nog een dichtgemetseld venster met een zandstenen kruiskozijn. In 1969 is een nieuw bouwhuis aan de rechterzijde gebouwd. *ANNO MDCLII* en *RENOVATO 1737* staat op twee gevelstenen op de boog van de inrijpoort. Rond de havezate bevindt zich een prachtig park en bos. Deze zijn vrij toegankelijk.

Singraven

De oudste vermelding van Singraven dateert uit de jaren 1379 - 1382. In 1381 waren Frederik en Godfried van Hekeren de eigenaren en de vrouw van Johan van Zoestel had het vruchtgebruik. In 1382 verkoopt de familie Awic het goed aan Peter Borggrevinck. In 1456 wordt Roelof Hundenborg met het goed beleend. 1494 wordt zijn dochter, getrouwd met Johan van Langen, met het goed beleend. In 1505 wordt het goed overgedragen aan Frederik van Twickeloe en deze wordt er in het zelfde jaar mee beleend. Op 11 januari 1506 verheft Bischof Frederik van Baden het huis tot een edel, vrij, eigen goed dat ontheven zal worden van alle leenrechten en geeft het aldus aan het Klooster binnen Oldenzaal. In 1508 werden de kapel, het kerkhof en de altaren ingewijd. In 1515 werd Singraven verkocht aan graaf Everwijn van Bentheim. In 1651 ging het huis naar de familie Sloet. In 1788 verkoopt de weduwe van Antoni Bartold Sloet tot Singraven het goed aan M.A. de Thouars. In 1829 werd Singraven openbaar verkocht aan J.T. Roessingh Udink uit Enschede voor ruim 89.000 gulden. In 1842 ging hij op Singraven wonen. Op 7 september 1915 werd het goed gekocht door Jan Adriaan Laan voor 440.000 gulden. In 1956 bracht Willem Laan zijn landgoed onder in de door hem opgerichte Stichting Edwina van Heek. Willem Laan had de rest van zijn leven vrij wonen. Het huis is te bezichtigen en er worden huwelijken gesloten. In het koetshuis kan men bijeenkomsten houden. In 1415 werd er een versterkt huis gebouwd. De watermolen dateert uit 1448. Kort na 1651 begon men met de verbouwing van het huis. In 1671 werden de molens vernieuwd. Achter het huis staan het bouwhuis en washuis. In 1829 werd het huis uitgebreid. De noordgevel werd ruim 4 meter naar voren uitgebouwd en er kwam een nieuwe aanbouw aan de noord-oostzijde. In 1868 werd er een grote oprijlaan van de Ootmarsumseweg naar het huis aangelegd. Er werd ook een hertenkamp ingericht. De bouwhuizen aan de voorkant werden gesloopt om een vrij uitzicht te krijgen. In 1829 werden de tuinen in Engelse landschapstijl aangelegd. Veel oude bomen werden gekapt en nieuwe aangeplant. Singraven bezit bloemen- en moestuinen en een park dat toegankelijk is voor het publiek.

wordt vervolgd, Joep Scheffer

Van Sunte Peter tot mirweenter

Van Soasel tot Saasveld - 10

De wintermaanden waren vroeger op het platteland een tijd van behelpen. Denk maar aan het slecht bereikbaar zijn van de boerderijen in het buitengebied en voor Saasveld was dat alles wat buiten de kleine kern lag. Alleen de doorgaande wegen Borne - Weerselo (nu Bornsestraat) en de weg vanaf het Molenven door het dorp tot aan waar deze bij 'Oalms-poal' uitkomt op bovengenoemde straat waren verhard; dit gold ook de weg naar school en kerk en de zgn. 'Ziedtak' tussen de melkfabriek en smederij Lescher. Voor de rest was in de verre omtrek geen asfalt te vinden. Niet alleen de aanwonenden van de zandwegen hadden onder de erbarmelijke toestanden te lijden, ook de melkrijders en vooral zij die op de fiets hun weg moesten zoeken door hopen opgewaaide sneeuw, diepe bevroren wagensporen en de modderbrij bij opdooi. De schoolkinderen, bakkers, postboden en anderen die door de ijzige wind op pad moesten en ook m'n vader mag ik hierbij wel noemen; als het mogelijk was trok hij met een partij klompen vóór op de transportfiets de boer op, met de driewielige bakfiets zou hij onder die omstandigheden niet ver komen.

Zelf herinner ik me deze toestanden nog goed uit die wintertijd, meer dan zestig jaar geleden als we daar als kind logeerden. Wat er al moest gebeuren om alles vorstvrij te houden; in huis, maar vooral daarbuiten zoals blad aanbrengen op het ingekuilde voer en plaggen of oude *stikdekens* over de aardappels in 'n *tuffelkealder*. Het knollentrekken in de ijzige wind, wat ook geen pretje was en al de andere bezigheden buiten óf binnen bij die kou.

Maar ik herinner me ook de knusheid van de kleine wereld rond de brandende kachel, waarop altijd de waterketel fluisterend te zingen stond en onze met haar gezondheid sukkelende opoe dicht daarnaast, want ze had het altijd

koud. Dan stoof de sneeuw tegen de halfbevroren ruiten en hoorde je de oostenwind over de kale akkers aankomen en maakte opa de kieren rond de *boavndeur* met krantenpapier dicht en liep al het verkeer via *nienduur* en over de *del*. Dat waren de mooie dagen in het oude boerenhuis dat in 1949 afgebroken is,

maar onze grootmoeder heeft het nieuwe niet meer gezien omdat ze toen reeds overleden was. De nieuwe boerderij was 'n hemelsbreed verschil met wat verdween, maar het innige, knusse bestond niet meer...

Het kon zo koud niet zijn, of tussen *late keark* en *mirrag-etn* gingen oom Gerhard oude Wansink, die toen nog niet getrouwd was en ik op pad. Ook als er sneeuw lag, winter en zomer. Meestal liepen we rond het Molenven, altijd de moeite waard want hij kende alle vogels aan het geluid, ook als ze niet te zien waren doordat ze zich schuil hielden. Bovendien maakte hij foto's en op de ene is de kruising van de huidige Postweg en Bosvenweg nabij het hek van 'Egbert' te zien. In de vorstige mist is op enige afstand de Gravenallee, links het Molenven en voorbij de eenzame boom halverwege was 'n *kniepgat* in de zandweg waarin vaak auto's zijn gestrand, o.a. een bejaarde bezorger van pakken dagbladen die in het holst van de winternacht bij omwonenden om hulp aanklopte. Nu rijden hier geen auto's meer, want het traject is alleen voor rijwielen bestemd.

Aan het eind van de weg volgden we links-af de rand van het bos en na enige tijd zagen we in het sneeuwland het vertrouwde beeld van de Saasveldse molen, onverstoord in de kou.

De Saasveldse molen - het geeft een beeld van de toestand van rond 1950 met ook het later afgebrande molenaarshuis

Op de hoek tegenover het café betraden we dan het natuur-reservaat over het pad dat met slingers de grote waterplas volgde tot het tussen deze en het andere ven door zijn eigen weg ging. Dat deden wij ook, maar dan over de zandweg, opnieuw buiten het bos langs de rand tot wij weer het

punt van aanvang hadden bereikt bij het erfhek van *'Egbert'*. We verbeelden ons eens bij het binnenkomen ervan dat de geur van de zondaagse maaltijd hiér al te ruiken was en wilden versneld in de richting er van gaan toen we op betrekkelijk korte afstand bij de waterput vóór het boerenhuis *'Wissink'* een midwinterhoorn-blazer zagen staan, maar er kwam geen geluid uit het houten instrument. Naderbij gekomen zagen we tot onze verrassing dat het oom Jan was en we wisten zeker dat hij geen noot kon blazen. Wat bracht hem dan hiertoe? Onder zijn wekelijkse kaartpartijtje bij Bruins was er een journalist binnengekomen die voor een foto iemand zocht die niet hoefde te kunnen blazen, er wel als deskundig uitzag en de man had al een hoorn bij zich die al jaren aan de kamermuur had gehangen. Na enig heen en weer gepraat was men het eens, werd het zondagse pak verwisseld tegen de daagse plunje en werd de foto een feit. Wat 't hem had opgeleverd wilde hij nooit zeggen.

De mooie waterput van Benthemersteen met aan de kant van het huis de uitgesleten rand, door het vele malen neerzetten van de putemmer. Achter de stille blazer het zgn. *bakhoes*, waarin een aantal varkenshokken waren. Aan de getande strook in de gevel is vast te stellen dat het gebouw van rond 1900 stamde; in die tijd werd een dergelijke versiering in gevels van boerenhuizen aangebracht.

Alles wat hier is afgebeeld, bestaat slechts in de herinnering want alles is door de tijd ingehaald...

Gé Nijkamp

Wat stun der in de kraant?

Twee overlijdensadvertenties deze keer, die iets voor ons (kunnen) betekenen.

Ten eerste: op 19 sept. j.l. is Anna in 't Veld (Anneke) overleden, over wie wij geschreven hebben in het kader van bijzondere vrouwen, een poosje geleden in ons winternummer 2014, nr. 132. Toen Maria Löbker en ik haar geïnterviewd hebben, was ze al bedlegerig en wilde ze wat papieren aan onze vereniging overmaken. We hebben een mooi boekje van haar hand in onze bibliotheek, de moeite van het lezen waard.

Het tweede bericht ging over Nol Graas, ook in september. De naam zal u (wellicht) niet veel zeggen. Hij was de voorzitter van VOLTwente, de Vereniging van Omwonenden Luchthaven Twente. Hij heeft zich onvermoeibaar ingezet om argumenten aan te dragen tegen het 'ondoordachte' vliegveldplan. Hij had veel kennis van zaken, was een vaste gast bij allerlei inspraakbijeenkomsten, schuwde eveneens de gang naar de rechter niet, en maakte ook in Brussel zijn standpunt kenbaar. Voorlopig zijn zijn inspanningen niet vruchteloos geweest maar of de invulling van de vrijgekomen ruimte in overeenstemming is met de bescherming van de omliggende natuurgebieden is de vraag. Is er iemand die het stokje van hem over kan nemen, indien noodzakelijk?

Fennie Holter

Vuur 't lecht kommen

We kwamen het woord 'kerstkring' tegen en vroegen ons af wat de precieze betekenis ervan was. Uiteraard weten wij dat het katholieke geloof uitgebreide symboliek, regels, tradities en rituelen hanteert. Minder bekend was dat de jaarlijkse kalender een zeer nauwgezette ritmiek heeft. Wij vonden alle informatie op Wikipedia.

De kerstcyclus of kerstkring

Het kerkelijk of liturgisch jaar van de Rooms-katholieke Kerk loopt niet gelijk met het kalenderjaar. Het wordt ingedeeld in twee kringen rond de grote feestdagen van Kerstmis en Pasen.

Het kerkelijk jaar start met de kerstkring, deze begint met de eerste zondag van de advent (eigenlijk het avondgebed voorafgaand aan deze zondag), gaat over Kerstmis tot aan de vierde zondag na Epifanie (Driekoningen). Dan start de paaskring die, afhankelijk van de gebruikte liturgische kalender, aanvangt met septuagesima (70 dagen voor Pasen) of Aswoensdag. Deze kring eindigt 50 dagen na Pasen met Pinksteren. De zondag daarop volgt Trinitatis (Drievuldigheidsfeest) met daarna de 27 zondagen na Trinitatis. Deze periode wordt ook nog onderverdeeld in de zomerkring (Trinitatis en 12 zondagen erna) en de herfstkring (van de 13^e tot de 27^e en laatste zondag na Trinitatis). Daarmee is de kring van het kerkelijk jaar gesloten.

De kerstcyclus bestaat uit de volgende kerkelijk feestdagen:

- * Sint Maarten (11 november): 40 dagen voor Kerstmis, eerste lichtfeest. Vroeger hield men feestmaaltijden op 11 november. Deze hadden toen ook te maken met het feit dat direct daarna een veertig dagen durende vastentijd begon. De mensen konden het er op 11 november nog even goed van nemen. Dan was het veertig dagen soberheid tot Kerst. Deze zogeheten kerstkring eindigde op 2 februari met Maria Lichtmis. In deze cyclus zien sommige onderzoekers een overeenkomst met de Oudheid: op 11 november bereidden de Romeinen zich voor op het lichtfeest. Ze vierden dit na veertig dagen op 25 december ter ere van de zonnegod. Daarna ging het feest nog veertig dagen verder tot 2 februari. Kennelijk was veertig een heilig getal. Het komt vaak terug in tijds lengtes van feesten en in verhalen.

De adventsperiode

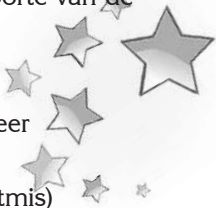
Het woord advent komt van het latijns woord: adventus (komst) en advenire (naartoe komen). Letterlijk betekent het: “God komt naar ons toe”. In de advent bereiden christenen zich voor op het Kerstfeest. De komst en wederkomst van Jezus Christus wordt herdacht. Dit wordt symbolisch zichtbaar gemaakt door een adventskrans met vier kaarsen. Op elke adventszondag wordt één kaars aangestoken. De laatste adventszondag, de zondag voor Kerst dus, branden alle vier de kaarsen.

Vanaf 17 december tot 24 december wordt de jaarlijkse kerstnoveen gehouden. Er worden in die dagen geen heiligen herdacht en het dragen van gewaden in de paarse kleur is verplicht voorgeschreven, de kleur van boete en inkeer.

De eerste adventszondag valt altijd tussen 27 november en 3 december. Het is de vierde zondag vóór Kerstmis. De adventsperiode eindigt na het gebed op de vooravond van Kerstmis, dus op 24 december. De advent bestaat uit vier opeenvolgende zondagen:

- * Eerste zondag van de advent (Levavi): verwachting van de terugkomst van de Messias.
- * Tweede zondag van de advent (Populus Sion): verwachting van de geboorte: Johannes roept op tot bekering
- * Derde zondag van de advent (Gaudete): verwachting van de geboorte: Johannes kondigt de Messias aan. In de kerk wordt ook wel de kleur zalmrose gebruikt om het feestelijke karakter van deze dag aan te geven.
- * Vierde zondag van de advent (Rorate): uitziende naar de geboorte van de Messias.

Daarna volgende de twaalf dagen van Kerst

-
- * Kerstmis (25 december): hoogfeest van de geboorte van de Heer
 - * Tweede kerstdag (26 december): idem
 - * Feest van de heilige familie (zondag onder het octaaf van Kerstmis)
 - * Hoogfeest van Maria moeder van God (1 januari, octaafdag van Kerstmis)
 - * Hoogfeest van de openbaring des heren, Driekoningen of epifanie. 6 januari, maar wordt in de liturgie gevierd op de eerste zondag na 1 januari als 6 januari op een weekdag valt.
 - * Doop van Jezus (1^e zondag van het jaar)
 - * Maria lichtmis (2 februari): feest van de presentatie van de Heer in de tempel en de reinheid van Maria.

Plat in 't blad

Twente door de ogen van een stel dat 50 jaar geleden emigreerde. Terug voor een bezoek aan hun geboortestreek staan ze verbaasd over alle veranderingen. In Borne ontmoeten ze oude bekenden, die hun vertellen wat er na hun vertrek allemaal veranderd is in Twente. Nadat de expats zijn bijgepraat over de nieuwste ontwikkelingen in de agrarische sector gaan ze door het veranderde platteland op bezoek bij een boerenbedrijf om de vernieuwingen in de praktijk te zien.

Van 't oale noa 't ni-je Twentelaand - 6

D'r koomp woo langer woo mear volk, en dee leu môt toch ok 'n hoes hemn, um grond te spoarn bouwt ze ze wa is in loagn boaven mekaa, wat môw dan van dee leu zegn, dee doar wonn môt. Tow n eankn veurt hadn, deur hee evn heanig an. Kiek zegge, doar steet now zonn koonn fabriek, Ne grootte lange schöppe, bi-j ne mooie oale boerderi-j mer in de grôsgroond, doarum hen zeug wi-j heelmoal gen koonn loopn. Joa zea hee, wat leu hooft ze 't heele joar binn en hoalt ear ok bi-j de zommerdag 't grôsn in 'n stal, woar as dat in zien weark geet, zôw temet nog wa heurn. Wat wiederop wees hee oens nog wa is op 'n vearkn en hooner schöppe, dee wasn ok a zoowat net zoo. Tow 'n stuk of wat, nog wa kunnige boerschopn deur wasn kômn, haw wa zeen dat wa naa veraanderd mos wean. Umdat nog wa in de heujtied was, zeug wi-j neargns gin heu-j lign, en ok gen row mear stoan in de esn, niks as mais en grôs. Ne koppel koonn wa, is boavn op n es.

Mer wat ok vot was, dat wasn de zaand en drekweage in de boerschopn, vroogr vol met koel en geatte, en now mooie asfaalt wegkes, waor a-j zo met 'n auto konn deurveurn. Ton scheut oons in dat 't er vroogr is 'n moal een an 't proatn was oawer stad en plattelaandscultuur, de wieze van leavn in de steadn neumdn hee asfaaltcultuur, en was van meaning dat den cultuur met 'n asfaalt met zol goan. Joa zegge, doar kon hee wa is n betken glik an hemn, dee plat-telaandscultuur hef wan en oargn douw had, mer ze probeert now a wear, dat nog in staand te hooln.

Völl boern bedrievingheed zeug wi-j nig, n eankelt moal nen tractor met ne waage met hoge rekn of met nen grootn kettel der achter en hier en doar ne koppel koonn. Ok haw wa is nen auto met nen grootn kettel d'r op van nen boer zeen komn, mer now hee oons dat almoal hef oetlegd en loatn zeen, begriep wi-j dat now wa. In eenmaol drea-jdn hee van de stroatte of, liek op 'n niendeure van ne mooie boerderi-j an, now ziw woar aw weazen woln.

G.J. Vrieling †

Nederlandse vertaling:

Er komen steeds meer mensen die een eigen woning willen. Om grond te sparen bouwen ze etagewoningen. Ja, wat zullen we van de mensen zeggen die daar moeten wonen?

Toen we een eindje gereden hadden, minderde hij vaart, “Kijk” zij hij, “daar staat nu zo’n koeienfabriek”. Een grote lange stal bij een mooie oude boerderij. Maar in de wei eromheen zagen we geen enkele koe. “Ja”, zei hij, “sommige boeren houden het vee het hele jaar binnen, waarbij ook ’s zomers het gras in de stal wordt gebracht, straks zullen we nog wel horen hoe dat in zijn werk gaat.” Wat verderop wees hij ons op varkens- en kippenstallen met dezelfde vorm. Bij het passeren van buurten die we nog kenden hadden we wel gezien dat er veel veranderd was. Alhoewel het hooitijd was zagen we nergens hooi liggen en op de essen stond ook geen rogge meer. Er was niets anders te zien dan mais en gras. Bovenop de es zagen we nog wel een enkele kudde koeien.

Maar wat ook verdwenen was, waren de zand- en modderwegen in de buurschap, die zaten vroeger vol met kuilen en gaten. Nu waren het mooie asfaltstraten waar je soepel met de auto overheen kon rijden. Toen schoot ons te binnen dat vroeger al iemand sprak over stads- en plattelandscultuur; de levenswijze in de stad werd asfaltnatuur genoemd en hij was van mening dat asfalt de cultuur van de stad mee zou nemen. “Ja”, zei hij, “daar kon hij wel eens een beetje gelijk aan hebben, de plattelandscultuur heeft een aardige douw gehad. Maar nu trachten ze het weer te herstellen.”

Veel boerenbedrijvigheid zagen we niet. Een enkele keer een trekker met een wagen met hoge rekken of met een grote ketel erachter, en hier en daar een stel koeien. Ook zagen we zo’n tankwagen bij een boerderij weg rijden. Maar nu hij ons dat allemaal had uitgelegd en laten zien, begrepen wij het wel. Plotseling sloeg hij af in de richting van de ‘niendeur’ van een mooie boerderij. “We zijn op de plaats van bestemming”.

wordt vervolgd

Van vuur Annekesbesmoors tied

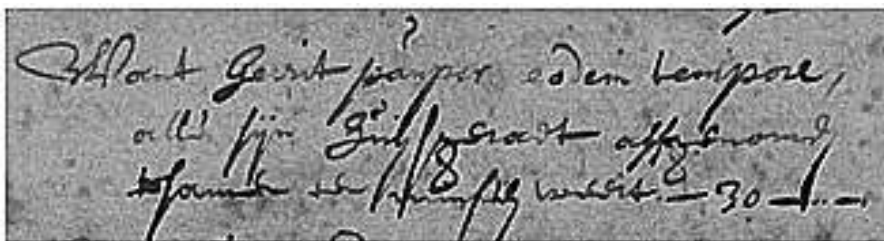
Opnieuw een onderwerp uit de actualiteit: Nederland is zoekende naar een nieuwe balans om hulpbehoevenden in onze maatschappij te helpen. Gerrit kwam onderstaande informatie in de archieven tegen en kon niet nalaten er een stukje van te maken. Er blijkt uit dat al eeuwenlang gezocht wordt naar een rechtvaardige manier om het loyaliteitsprincipe in de praktijk te brengen.

Alphahulp in 1677

Zoals u mogelijk weet behoorden bij het Stift Weerselo een groot aantal boerderijen. Om de goederen op de juiste wijze te beheren was daarover een rentmeester aangesteld. Via die rentmeester konden de meiers verzoeken indienen die in veel gevallen te maken hadden met herstelwerkzaamheden aan hun huizen, pachtvermindering e.d. De rentmeester stuurde dergelijke verzoeken dan door aan de Ridderschap van Overijssel aan wie de geestelijke goederen na een heftige strijd tussen de Ridderschap en de vertegenwoordigers van de 3 grote steden van Overijssel in 1663 waren toebedeeld. Deze strijd was ontstaan nadat deze bezittingen na de reformatie door de overheid waren geconfisqueerd.

De Ridderschap vergaderde een aantal keren per jaar in verschillende steden. Daar werden dan allerlei zaken aan de orde gesteld die vooral betrekking hadden op hun bezittingen. Zo werd er op de vergadering van 5 maart 1677, gehouden te Raalte, een rekest behandeld dat was ingediend door *'Geert in de Wandt, koter der adelichen Stiffts Weerselo'*. Geert verzocht kwijtschelding van pacht *'uijt oirsaeck sijn vrouw nu seven jaer in bedde legerig geweest'*. En door die lange duur van haar ziekte was ze *'seer krom gewassen, achter en voor met een hooge bult'* en bovendien was het gezin nog behept met *'een seer miserabel kindt'*. Gelukkig waren er ook nog drie gezonde kinderen geboren. Door die erbarmelijke omstandigheid verteerde hij niet alleen zijn voorraad maar werd bovendien ook nog door de *'alemoseniers'* ondersteund en daarvoor *'bij 't leven behouden is'*. Zijn verzoek werd nog ondersteund door Rutger van Eibergen, predikant van Weerselo.

Door de Ridderschap werd in dit geval met barmhartigheid gereageerd; *'wordt den suppliant om reden van armoode ende ellende geremitteert de pacht van de jare 1675 en 1676'*, dus kwijtschelding van pacht van de jaren 1675 en 1676. Vanwege de ondersteuning hadden ze hun leven nog kunnen behouden zoals Geert schrijft. We hebben nauwelijks notie van de narigheid die zich in dit gezin afspeelde. De periode dat zijn vrouw *'bedde legerig'* was,

was bovendien de tijd dat Twente veel geleden heeft door de rovende Munsterse troepen. Zo was van 'Want Gerrit' in de 'Noordijcker Hasschup', in 't wederkeren van de bisschopsen van Velthuijsen, *alle zijn huisgeraet affgenomen samen ten minste weert 30 - .. - ..* (gulden). 'Want Gerrit' werd in de toen opgemaakte schadelijst al als pauper genoteerd. In financiële zin werd het gezin dus ondersteund door 'alimoseniens', dat zal de diaconie van het Stift zijn geweest. Maar wie ontfermde zich over de huishoudelijke ondersteuning en wie behandelde de zieke vrouw en hoe was dat 'seer miserabel kindt' er aan toe? En dat allemaal in een periode waar iedereen nauwelijks of nog niet bekomen was van de Munsterse invallen en roofpartijen. Vragen we ons bovendien nog af hoe men de winterdag doorkwam, huizen waar de wind misschien aan alle kanten doorheen joeg, daken die niet meer waterdicht waren en die gedurende de winterperiode rondom omgeven waren door modder. Je mag er toch niet aan denken? In die tijd zal het toch de noaberhulp geweest zijn waar de hoop op gevestigd was, de tegenwoordige alpha-hulp.

Opmerking over het erf;

De persoon in kwestie heet Gerrit of Geert in de Wandt' genoemd, als koter van het Stift in de Noordijk. Dus kennelijk een katerstede, eigendom van het Stift. Omdat er in Dulder tegenwoordig nog een erf bekend is met de naam Wansink of 'Waans' doet het bovenstaande denken aan een katerstede dat hoorde bij die nu nog bekende boerderij. Maar er is geschreven dat Gerrit in de Wandt in de Noordijk woont maar 'Waans' ligt in de Westerik. Wat moeten we hiermee? De oude registers raadplegen! Zowel het register uit 1475 als het verpondingsregister uit 1601 noemen een erf; in de Noordijk genaamd 'Werrenshof een Werseler gerffguet', dus bezit van het stift (dit erf is trouwens verdwenen) én een erf 'Wernsinck, is een coninx guet', dus een hofhorige boerderij (behorend tot de hof van Oldenzaal).

En dat laatste erf nu wordt 'Waans' genoemd. Als de naam 'Waans' een voortzetting zou zijn van 'Gerrit in de Wandt' dan moeten we nu constateren dat er in het verleden kennelijk verwisseling van de 'daagse naam' heeft plaatsgevonden.

Gerrit Welberg

Natuur

Bescheed oaver de natuur

☆ *Water,....., belangrijker dan ooit tegenwoordig. Van de klimaatverandering, die toch wel steeds duidelijker begint te worden, worden steeds meer mensen de dupe: te veel water, overstromingen; te weinig, verdroging, verwoestijning.....*

Maar dit verhaal zal voornamelijk over de regio gaan.

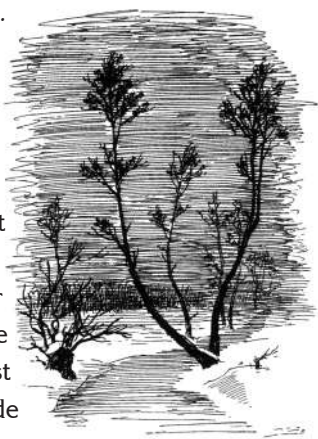
Water

In den beginne was er water, het begon met ijs

Laten we bij het begin beginnen en dat is bij de ijstijden, want dat waren de perioden waarin ons landschap is gevormd. In de voorlaatste ijstijd werden de stuwwallen gevormd, door de gletschers die zich door de laagtes wrongen. En in de laatste ijstijd toen het veel minder koud werd, er permafrost was, d.w.z. dat de grond in de zomer oppervlakkig ontdooide waardoor er kleine plantjes konden groeien. In de winter was het oppervlak bevroren en door de heersende westenwinden werd veel zand verstoven, ook uit het bekken van de Noordzee. Dit zand werd afgezet in dikke pakketten, hoopte zich op op plekken waar lage begroeiing was, o.a. langs de beken (stuifduintjes) en op de hoogten die we nu essen noemen.

De ijstijden waren voorbij, de hoge stuwwallen waren lager geworden, door afschuiven en erosie, maar nog steeds hoog genoeg om ons landschap verder te bepalen. Regen stroomde deels naar beneden, maar een ander deel zeeg in op de wal en begon zijn weg naar beneden over de lemige onderlaag, zeer langzaam, want het was geen echte stroming, Waar de bovenlaag hier en daar dun was of barstjes vertoonde, kon dat water uittreden in een bron, het begin van een stroompje. Er zijn veel van die bronnetjes op de stuwwallen. Die kleine stroompjes kwamen samen in grotere, de stuwwalbeken, Ook het regenwater vormde stroompjes, die hun weg zochten waar het laag was. Een aantal beken, samen met de grote hoofdbeek waar ze bijhoren, noemen we een stroomgebied.

In vlak gebied kan ook grondwater uittreden, waar de druk hoog is of er zwakke plekken zijn. Je kon dat ooit mooi zien in de gebieden van de Lemselerbeek onder Oldenzaal, die nu allemaal volgebouwd zijn.

Ook hier, in de Nijstad waar ik woon, is er veel kwel. Er staat altijd water onder mijn huis, en zowel in voor- als achtertuin staat gele lis, en achter ook speenkruid en penningkruid. Tussen Nijstad I en II, zoals de delen van de wijk worden genoemd, is onlangs het elzenhout gerood, en in de ontstane grasvelden zijn wadi's gevormd, waar ik tot mijn verrassing meteen waterweegbree zag opkomen.

Als je op de waterschapskaart naar de plattegrond van deze regio kijkt zie je vele parallelle beken, die allemaal van oost naar west lopen en die er uitzien als de tekening van een (kale) boom. De hoofdbeek heeft een nummer, b.v. de Gammelker beek 16-1, de Deurningerbeek 16-2 en voor de zijbeekjes die er onderweg bijkomen komt er dan weer een cijfer achter. Kom je iets noordelijker, dan zie je dat de beken in de omgeving van de Austieberg straalvormig uitwaai-eren. Dat komt omdat er ooit een andere gletscher vanuit het oosten door de Oosttwentse stuwwal is gebroken. Tijdens het graven voor de A1 is gebleken dat de wal van Oosttwente en die van Ootmarsum ooit één geheel hebben gevormd. Ook van de heuvels bij Ootmarsum lopen de beken straalvormig naar beneden. Ze hebben samen op een lemige ondergrond de moerassen gevormd, zoals het Ageler- en Voltherbroek. Op de waterkaart is echter niet alles zo duidelijk, er is ook nogal eens iets vergraven.

Al die die beken lopen uiteindelijk naar een riviertje, in het oosten naar de Dinkel, in het westen naar de Regge. Zoiets als die stuwwal noemen we een waterscheiding, hier worden twee grote stroomgebieden gescheiden. Op kleinere schaal is dat mooi te zien bij de Paardenslenkte: aan de westzijde zijn de bronnen van de Tubbergse Mosbeek, aan de oostzijde die van de Denekampse Mosbeek. Wel bijzonder dat ze allebei Mosbeek heten, vreemd ook dat het Waterschap dat zo heeft gelaten. Maar om op eerder genoemde riviertjes terug te komen, die komen allebei uit in de Vecht, en het water vervolgt zijn weg via de IJssel en het IJsselmeer naar de Noordzee. Daar verdampt een deel (ook al boven land trouwens), vormt wolken die landinwaarts trekken en vroeger of later weer regen veroorzaken, waarmee de hele geschiedenis opnieuw begint.

De mens verscheen en exploiteerde het water

Maar toen verscheen de mens in deze contreien.... Hun invloed op de waterhuishouding was in het begin nog gering. Maar naarmate de bevolking zich uitbreidde, kwam er behoefte aan meer voedsel, meer huizen, meer kleding, en ontdekte men allerlei manieren om water bij de productie daarvan in te zet-

ten: vloeiveiden; boomstammen in het water leggen; vlas roten; drinkpoelen; waterputten; watermolens. In de middeleeuwen begon men ook al waterlopen te vergraven als dat goed uitkwam. Maar we zijn pas op echt grote schaal aan de deze systemen gaan sleutelen in de vorige eeuw. De landbouw werd groot-schaliger, de boeren kregen last van het water. Soms overstroomde het land in de winter. En in het voorjaar wilden ze vroeger met hun modernere en steeds groter wordende machines het land op. Beken werden rechtgetrokken, zodat het water sneller weg kon komen. Het land werd gedraineerd. In het Dinkeldal kregen boeren een z.g. bergboerenvergoeding, omdat hun landerijen geregeld onder water stonden en daar weinig aan gedaan kon worden omdat de boven-loop in Duitsland ligt. Er is tegenwoordig wel overleg tussen het Waterschap met de Duitse collega's, opdat die ook maatregelen nemen voor b.v. retentie.

De keerzijde van de medaille was dat natuurgebieden begonnen te verdrogen. Dat typische akkerplanten zoals korenbloem en bolderik verdwenen. Dat weidevogels het moeilijk kregen door het veranderde maaibeeld. Ook akkervogels zoals de leeuwerik verdwenen.

Eerste pogingen om het tij te keren

Professor Zonderwijk van Wageningen Universiteit heeft in de jaren 70 en 80 geprobeerd het tij te keren met het project 'De bonte bermen in het boerenland'. Als bermen konden worden verschaald, dan konden die nog dienen als verbindingzones voor wilde planten en kleine zoogdieren en insecten. Maar er bleek al gauw dat het dweilen was met de kraan open, de stikstofdepositie was te groot.

Verdroging groter probleem dan vernatting

Op een gegeven moment berekende het LEI (Landbouw Economisch Instituut) dat boeren eigenlijk meer last hadden van verdroging van hun landerijen dan voordeel van het vroeg op het land kunnen.

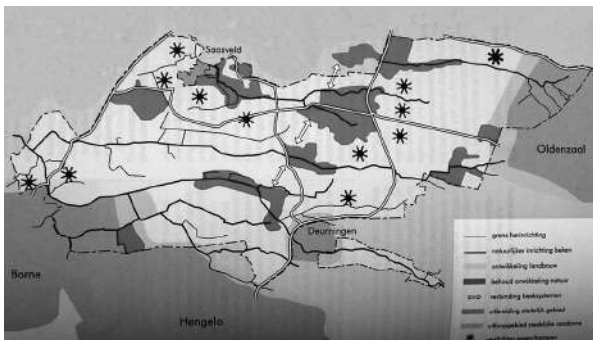
Natuurwaarde Saasveld-Gammelke

En intussen waren er al projecten gestart waarin verbeterplannen voor beken werden uitgewerkt, zoals b.v. in het landsinrichtingsplan Saasveld Gammelke (SG), dat startte in 1989.

Omdat er zoveel natuurwaarden in het gebied waren, werd het een z.g. herinrichting i.p.v. de gangbare landinrichting met voornamelijk ruilverkaveling. De natuurwaarden moesten worden hersteld langs de beken, maar ook langs de lijn van de moerassige gebieden op de tectonische breuk die ruwweg van

zuid naar noord loopt. Dit betreft Hartermeden, Gammelkerbroek, Handijksmeden en Noorderhoek. En de beken zijn Deurningerbeek, Gammelkerbeek, Saasvelderbeek en Lemselerbeek. Intussen zijn de

De Gammelkerbeek. Hoe liep hij vroeger ook weer?
(foto: Gerrit Welberg (2012)).

meeste inrichtingsplannen al wel klaar, zoals we al bij enige excursies van de Werkgroep Natuur hebben kunnen zien.

Naast nieuwe natuur is hier ook een flink stuk retentie gerealiseerd, hierover later meer.

Vistrappen in de Gammelkerbeek

Andere projecten, 'Terug naar de Bron'

Eerst wil ik het hebben over het project 'Terug naar de Bron', een project van de Provincie, i.s.m. Natuurmonumenten, Landschap Overijssel, Staatsbosbeheer en enkele personen, waaronder Bas Slatman en Fons Eijnsink. De bedoeling was om in het Nationaal Landschap NO Twente alle bronnen te herstellen, weer zichtbaar te maken, soms weer open te maken. Jannie Wiggers (uit Losser, mijn opvolgster in de herinrichtings commissie SG) was in 2002 bezig met haar laatste jaar Milieukunde (HBO) en had een onderwerp nodig voor haar afstudeerscriptie. Haar viel de eer te beurt om alle bronnen op kaart te zetten, een hele grote klus: raadplegen (oud) kaartmateriaal, bezoeken bij boeren in het gebied, praten met Bas en Fons en verder ook provinciaal ambtenaar

Marcel Horsthuis, en tenslotte Marcel Noltén (indertijd werkzaam bij Gebiedsgericht Beleid (onderdeel van de provinciale Dienst Landelijk Gebied). Die wist ontzettend veel, zomaar uit zijn hoofd. De gemeenten Dinkelland, Tubbergen, Losser en Oldenzaal vielen eronder, alleen de Lonnekerberg (ook deel van de stuwwal) heeft ze niet onderzocht omdat ze dan te maken kreeg met Defensie, te ingewikkeld. Ze heeft 79 bronnen gevonden.

Langjarige projecten van Waterschap Regge en Dinkel

In Ootmarsum waren ze bij de St. Natuur en Milieu Ootmarsum toen al een poos aan de gang met beekherstel, samen met Bas Slatman. Wapenfeiten: het dal van de Molenbeek (vanaf de parkeerplaats van het zwembad), het natte gebied van het Palthenweideke, de beek langs de Almelsestraat met aangrenzende weide van Engelstun, de omgeving van de Kersberg en boerderij het Ribbert. Bas Slatman was de motor, het Waterschap heeft het overgenomen.

Dat Waterschap (toen nog Regge en Dinkel), is al jaren bezig met zeer ambitieuze projecten. Het grootste, denk ik wel, de Bornse beken en de 'Doorbraak'. Net boven Borne en Hertme lopen twee Bornse beken vlak naast elkaar. De linker is het verlengde van de beek die door Borne loopt en die het stedelijk water van Enschede en Hengelo afvoert naar het Lateraal Kanaal ten NO van Almelo. Daarvandaan stroomt het water door, ver naar het noorden in de Regge. De rechter beek is de oude bedding van de Bornse beek en daarop zijn nu de beken van de herinrichting SG aangesloten. Landelijk water, schoon water. Ondanks dat effluent (gezuiverd afvalwater) van de waterzuivering van Oldenzaal ook meekomt, maar die is enorm uitgebreid, o.a. met een defosfatiseringsinrichting. Vlak bij

Hertme zijn er vistrappen aangelegd, erg mooi, het is de moeite waard om een kijkje te nemen.

Deze natuurlijke beek zal worden aangesloten op de Doorbraak, waar we al een paar keer over hebben geschreven. Het water komt dan uiteindelijk bij Exloo in de Regge, die op haar beurt alweer meandert, met natuurlijke kaden en vistrappen. De heer Lansink van het Waterschap heeft mij verteld dat de verbinding van de Loolee

(de verzamelde landelijke beken) met de Doorbraak binnenkort zal worden gemaakt. Het heeft wat langer geduurd dan de bedoeling was door problemen met een paar grondeigenaren, Dan zal er een waar huzarenstukje voltooid zijn!

De Doorbraak

Een tweede project was 'Kristalbad', en dan zijn we gelijk bij één van de grootste problemen van deze tijd: de onvoorspelbare hoosbuien. Er zijn al veel retentiebekkens aangelegd (zie Kristalbad), b.v. weilanden die tijdelijk onder water mogen lopen. Meanderende beken kunnen ook weer meer water bevatten. En natuurlijke inrichting, zoals we hebben gezien bij o.a. de Gammelkerbeek, zorgt ook voor veel waterberging. De bedding zelf is tamelijk smal, maar er zijn brede kaden afgegraven voor hoog water. Dat schept een z.g. plasdras situatie, zoals we ook bij de Doorbraak hebben gezien, en dan komt er binnen de kortste keren een prachtige flora tevoorschijn.

Tenslotte nog iets over het beheer van het water

Waterschappen beheren alleen het oppervlaktewater en zorgen voor waterzuivering. De kanalen ressorteren echter onder Provinciale Waterstaat (zoals dat vroeger heette). De Provincie is ook beheerder van het grondwater, gaat dus ook over de waterputten voor het drinkwater.

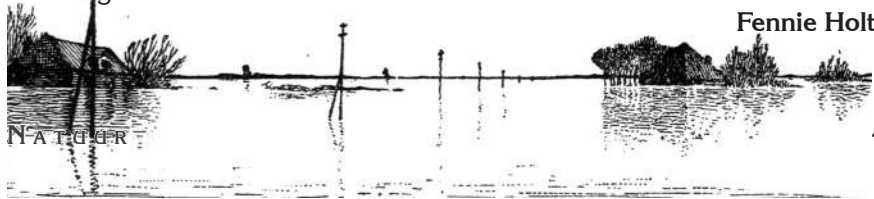
Dit lijkt niet erg logisch, want er is wel een verband tussen oppervlakte- en grondwater, veel oppervlaktewater wordt uiteindelijk gevoed door grondwater, vooral in landelijk gebied.

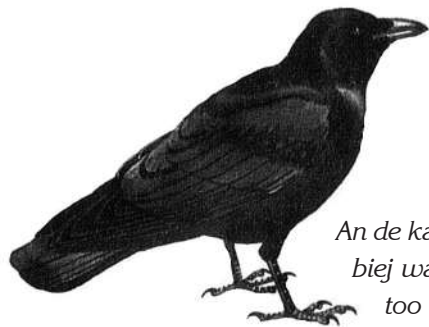
En als er veel grondwater wordt opgepompt voor de drinkwatervoorziening kan dat verdroging veroorzaken in natuurgebieden. Waterwingebieden zouden eigenlijk aan het eind moeten zijn van het ondergrondse stroomgebied, waar geen kwel meer is, dan kan bovenstrooms de natuur ten volle profiteren van het bijzondere grondwater. Bijzonder vanwege de diverse mineralen die er door het lange verblijf ondergronds inzitten. Want dat verblijf ondergronds is zeer langdurig, jaren soms, we moeten ons dat niet voorstellen als een 'echte' stroom. Waar het uitteedt, in bronnen of bij kwel, ontstaan bijzondere en specifieke floratypen.

We spreken van bronnen, zo heeft Jannie mij verteld, in geaccidenteerd terrein. In vlak gebied noemen we het kwel. Bronnen kun je hier in Twente heel mooi zien ten NW van de Paardenslenkte, waar je vanaf een kommiezenpad een dal in loopt waar het water zomaar uit de helling komt sijpelen. En ik heb het eenmaal heel mooi gezien in het Hoge Venterink bij Oldenzaal, op een paadje, vlak voor onze voeten; een gaatje van hooguit twee cm, waar met kleine pulsjes water uit opwelde. Dat is een artesische bron, volgens Jannie.

Ja, water.....Er is zoveel over te vertellen. En Twente is geologisch zo'n interessant gebied. Misschien een andere keer meer hierover.

Fennie Holter

Plat in 't blad

Pestoarsdoeven - kraaien

(Corvus corone)

An de kaant van de weg stunden 'n paar pestoarsdoeven bieje wat ees 'n moeseggel was en vlöagen heanig vot too wieje dichterbieje kwammen: nich wiede, want het was blikboar hear mirragmoal. - In de berm van de weg stonden een paar kraaien bij wat eens een egel was geweest en vlogen traag weg toen wij naderden, maar niet ver: het was duidelijk hun middagmaal.

De zwarte kraai draagt verschillende namen in de streek. Die namen slaan meestal op zijn uiterlijk en niet op zijn stem, ondanks dat hij tot de zangvogels wordt gerekend! Hij wordt ook wel 'grovenneuger' en 'zwartkieker' genoemd. Bovenvermelde naam, die o.a. in Lonneker nog wel bekend is, is hem ook gegeven vanwege zijn stemmig zwarte pak.

André Hottenhuis †

Zwarte kraaien zijn bij veel mensen niet bijzonder populair. Dat is erg jammer; kraaien doen niets verkeerd (in de natuur bestaat dat niet), het is een stigma dat ze door mensen is toebedeeld. De levenswijze van kraaien botst op sommige punten met bijvoorbeeld de belangen van boeren, doordat ze zaaigoed opeten. Daar staat tegenover dat kraaien ook een enorme hoeveelheid emelten eten, die ook schadelijk zijn voor landbouwgewassen. Kraaien vertonen opvallend intelligente gedragspatronen. Ze onderhouden een intensieve communicatie, en zijn zelfs betrappt op het gebruiken van primitieve vormen van gereedschap om problemen op te lossen, iets dat men tot voorkort aan mensen en mensapen voorbehouden achtte. Bovendien zijn kraaien (in feite alle kraaiachtigen) zangvogels! Dat is iets dat waar-schijnlijk alleen door vogeltaxonomien begrepen wordt, hun gekras in aanmerking nemend.

(Bron: Vogelbescherming Nederland)

Wij bedanken de onderstaande bedrijven die de uitgave van

De Boerschofn

mogelijk maken

Harry
Kamphuis
Architect

Lage Kwikweg 1
7587 LL DE LUTTE

0541 551040

06 5315 9106

harrybraai@net.nl
www.harrykamphuis.nl

De foto van de kraai hiernaast mochten wij gebruiken van René Smits. Meer van zijn prachtige natuurfoto's zijn te zien op <http://dewerelddoor-mijnlenzen.blogspot.nl/>

